

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО – НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ
ТЕХНОЛОГІЙ

Кафедра менеджменту,
публічного управління та персоналу

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЗБАЛАНСОВАНИМ РОЗВИТКОМ
ТЕРИТОРІЇ

Спеціальність «Публічне управління та адміністрування»

Кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Студентка спеціальності
«Публічне управління та
адміністрування»
Бриняк Е.Ю.

(підпис)

Науковий керівник,
д.е.н., проф. Васіна А.Ю.

(підпис)

Кваліфікаційну роботу допущено до захисту

«___» _____ 2023 року

Зав. кафедри, д.е.н., професор

Шкільняк М.М.

Прізвище, ініціали

(підпис)

Тернопіль – 2023

Зміст

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	
ЗБАЛАНСОВАНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЇ	
1.1. Сутність збалансованого розвитку території та детермінанти його забезпечення.....	6
1.2. Зміст і завдання публічного управління збалансованим розвитком території.....	10
Висновки до розділу 1.....	14
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РІВНЯ РОЗВИТКУ ТА МЕХАНІЗМУ	
УПРАВЛІННЯ ДОСЛІДЖУВАНОЮ ТЕРИТОРІЄЮ З ВРАХУВАННЯМ	
КРИТЕРІЇВ ЗБАЛАНСОВАНОСТІ	
2.1. Діагностика рівня збалансованості розвитку досліджуваної території.....	16
2.2. Аналіз організаційного забезпечення публічного управління збалансованим розвитком території.....	24
2.3. Аналіз дієвості функціональних механізмів публічного управління збалансованим розвитком території.....	30
Висновки до розділу 2.....	37
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ	
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗБАЛАНСОВАНИМ РОЗВИТКОМ	
ДОСЛІДЖУВАНОЇ ТЕРИТОРІЇ	
3.1. Вдосконалення інституційного забезпечення публічного управління збалансованим розвитком території.....	38
3.2. Модернізація інструментарію публічного управління збалансованим розвитком території.....	43
Висновки до розділу 3.....	47
Висновки.....	49
Список використаних джерел.....	52

Вступ

Актуальність проблеми. Інструментом задоволення суспільних потреб та інтересів щодо забезпечення соціально-економічного і екологічного розвитку території є публічне управління. Зміст публічного управління збалансованим розвитком території розкривається у тому, що інститут держави, виконуючи головне функціональне навантаження в економічній, соціальній і екологічній сферах, що є його конституційним обов'язком, повинен будувати свою діяльність, переходячи від принципу «реагування» на принцип «запобігання», налагоджувати комунікативні взаємовідносини з іншими публічними інститутами, делегувати виконання частини функцій недержавним структурам і органам місцевого самоврядування, модернізувати використовувані механізми і методи впливу з метою досягнення збалансованого розвитку на різних рівнях.

Забезпечення сталого розвитку на місцевому рівні передбачає врахування ризиків, загроз і викликів для соціально-економічного і екологічного розвитку територій для забезпечення їх збалансованого розвитку та задоволення суспільних потреб місцевого населення. Причому, вирішення триєдиної проблеми економічного, соціального й екологічного характеру забезпечує комплексну реалізацію стратегії розвитку території.

Аналіз останніх досліджень та наукових праць. Питання забезпечення сталого (збалансованого) розвитку територій досліджується у працях таких науковців як А.Васіна, О.Воробйова, Т.Галушкіна, І.Дишловий, С. Харічков, М.Хвесик та ін. Аспектам публічного управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку присвячені наукові праці Т.Гречко, С.Лісовського, С.Романюка, Л.Руденко та інших авторів. Разом з тим, з урахуванням трансформаційних процесів державотворення в Україні, необхідності врахування територіальних особливостей такого розвитку дослідження проблеми публічного управління збалансованим розвитком території є актуальним та своєчасним. Це визначає актуальність кваліфікаційної роботи.

Метою кваліфікаційної роботи є розвиток теоретичних положень та вироблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму публічного управління збалансованим розвитком досліджуваної території.

Основними завданнями роботи є:

- розкриття сутності збалансованого розвитку території та детермінант його забезпечення;
- визначення змісту і завдань публічного управління збалансованим розвитком території;
- діагностика рівня збалансованості розвитку досліджуваної території;
- аналіз організаційного забезпечення публічного управління збалансованим розвитком території;
- аналіз дієвості функціональних механізмів публічного управління збалансованим розвитком території;
- визначення шляхів вдосконалення механізму публічного управління збалансованим розвитком досліджуваної території через вдосконалення інституційного забезпечення такого управління та модернізацію його інструментарію.

Об'єктом роботи є процес публічного управління збалансованим розвитком досліджуваної території (Великогаївської територіальної громади).

Предметом роботи є теоретичні і практичні питання вдосконалення механізму публічного управління збалансованим розвитком досліджуваної території.

Для досягнення поставленої мети у роботі використовувались такі **методи дослідження:** системний аналіз (для обґрунтування значимості публічного управління збалансованим розвитком території – розділ 1); факторний аналіз (для виявлення чинників, що зумовлюють необхідність вдосконалення механізму публічного управління збалансованим розвитком Великогаївської територіальної громади – розділи 2, 3); прогнозування (для виявлення майбутніх переваг від вдосконалення механізму публічного управління збалансованим розвитком досліджуваної території – розділ 3).

Теоретична новизна роботи полягає у розвитку теоретичних положень щодо вдосконалення механізму публічного управління збалансованим розвитком території.

Практична значущість одержаних результатів полягає у тому, що розроблені у роботі теоретичні положення та практичні рекомендації щодо вдосконалення механізму публічного управління збалансованим розвитком території можуть бути використані у практичній роботі Великогаївської територіальної громади, громадських організацій, підприємницького сектору економіки, які беруть участь у забезпеченні такого розвитку.

Апробація. За результатами проведеного автором дослідження опубліковано тези доповідей у збірниках тез: IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах сучасних викликів» (4 травня 2023 року, м. Тернопіль) та [5-6].

Структура та обсяг роботи. Робота розміщена на 56 сторінках, включає три розділи, список використаних джерел із 42 позицій, 10 рисунків, 12 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗБАЛАНСОВАНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЇ

1.1. Сутність збалансованого розвитку території та детермінанти його забезпечення

Багато проблем соціально-економічної і екологічної незбалансованості сформувалися на рівні регіонів, а вже потім набули національних масштабів. Наразі вони характеризуються значними регіональними відмінностями. Це стосується як стану соціальних процесів, особливо якості життя населення, так і рівня економічного розвитку й раціонального використання природно-ресурсного потенціалу в регіонах» [1]. Вирішення зазначених проблем слід розпочинати на регіональному рівні, оскільки «екологічна система регіону є базовою для забезпечення сталого розвитку інших систем – економічної та соціальної» [1].

Питання збалансованого розвитку території та детермінант його забезпечення вимагає розкриття змісту понять «територія» та «збалансований розвиток території». Для цього звернемося до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» [29], який вживає ці поняття у такому значенні (табл. 1.1).

Доповнюючи інформацію табл. 1.1, зазначимо наступне.

«Поняття «сталий розвиток» і «збалансований розвиток» часто вживаються як тотожні і взаємозамінні. Отже, єдиного підходу до трактування поняття «збалансований розвиток» («sustainable development») сьогодні не існує. Така ситуація зумовлена застосуванням цієї дефініції по відношенню до економічних систем різних рівнів, а також різними її перекладами. Так, в перекладі з французької мови цей термін трактується, як довготривалий розвиток; з німецької – тривалий розвиток; з італійської – розвиток, який заслуговує підтримки; з японської – тривалий розвиток» [39].

Тракування понять «територія» та «збалансований розвиток території» у Законі України «Про регулювання містобудівної діяльності»

№ з/п	Поняття	Його трактування
1	2	3
1	Територія	Територія - частина земної поверхні з повітряним простором та розташованими під нею надрами у визначених межах (кордонах), що має певне географічне положення, природні та створені в результаті діяльності людей умови і ресурси.
2	Збалансований розвиток території	Сталий розвиток території територіальної громади - соціально, економічно та екологічно збалансований розвиток території територіальної громади, спрямований на створення економічного потенціалу, повноцінного життєвого середовища для сучасних та майбутніх поколінь на основі раціонального використання ресурсів (природних, трудових, виробничих, науково-технічних, інтелектуальних тощо), технологічного переоснащення і реструктуризації підприємств, удосконалення соціальної, виробничої, транспортної, комунікаційно-інформаційної, інженерної, екологічної інфраструктури, поліпшення умов проживання, відпочинку та оздоровлення, збереження та збагачення біологічного різноманіття та культурної спадщини

Примітка. Сформовано на основі джерела [29]

В українській науковій літературі (О.Воробйова, Т.Галушкіна, С.Харічков, М.Хвесик та ін.) вживаються обидва терміни – сталий і збалансований розвиток.

Наприклад, у літературному джерелі [25] вказується, що «сталий розвиток територій – це гармонійний, соціальний, економічний і екологічний розвиток міських та сільських поселень, спрямований на створення умов проживання нинішніх і наступних поколінь на основі збалансованого використання ресурсів».

У своїх дослідженнях окремі науковці і практики (Н.Ступень та інші) схиляються до необхідності використання поняття «збалансований розвиток», «адже «сталість» в розвитку бути не може, оскільки розвиток заперечує цей процес» [39]. Однак, ми не погоджуємось з цим, оскільки звертаючись до словника української мови [34], бачимо, що дефініція «сталий» має значення: стійкий, незмінний, постійний. Іншими словами йдеться про постійний

тринапрямлений розвиток за економічною, соціальною і екологічною складовими.

Необхідність забезпечення економічного зростання і вирішення соціальних проблем зумовили посилення антропогенного впливу на навколишнє природне середовище. Відповідно, збільшення забруднення довкілля і надмірна експлуатація природних ресурсів, екологічні та соціальні кризи сприяли формуванню і розвитку концепції сталого розвитку.

Сталий розвиток визначається Міжнародною комісією ООН з навколишнього середовища і розвитку як розвиток, який «задовольняє потреби сьогодення без шкоди для здатності майбутніх поколінь задовольнити свої» [39].

Сьогодні спостерігаємо швидке і нерівномірне використання природних, людських, економічних ресурсів. Це є перешкодою для «стійкого» або «життєздатного» оперування ними, що впливає не тільки сьогодні, а й впливатиме в майбутньому на навколишнє природне середовище, суспільну і економічну стабільність. Тому, збалансування економічної, соціальної та екологічної компонент є таким важливим. Крім того, «у більшості країн світу концепція сталого (збалансованого) розвитку давно перейшла із теоретичної сфери у сферу практичного впровадження і реалізації. Головний висновок років, що пройшли, – альтернативи сталому розвитку нема» [11].

Збалансований розвиток територій є процесом, який детермінується рядом причин. До причин, які обумовлюють значимість забезпечення такого розвитку, віднесемо:

- наявність кількісних і якісних змін економічного, соціального і екологічного характеру у розвитку територій, які відображаються у позитивних і негативних ефектах (зростання кількості виробничих об'єктів на певній території – позитивний економічний і соціальний ефекти; забруднення атмосфери і збільшення утворених відходів у результаті цього – негативний екологічний ефект). Власне, усунення негативних ефектів і сприяння розвитку позитивних ефектів повинен забезпечувати збалансований розвиток;

- необхідність забезпечення територіального розвитку в економічному, соціальному і екологічному напрямках. Так, економічний напрям розвитку спрямований на формування конкурентоспроможної місцевої економіки, розвиток підприємництва, задоволення потреб населення у товарах і послугах (соціальна складова) тощо. Умовами, які супроводжують такий розвиток, є використання природно-ресурсного потенціалу території, її забруднення. Це, своєю чергою, обумовлює значимість створення і використання ресурсозберігаючих технологій, екологізації виробництва і місцевої економіки, загалом (екологічна складова);

- основоположною ідеєю реалізації збалансованого розвитку території є турбота про майбутні покоління, а також врахування екологічних обмежень у господарській діяльності.

Доповнюючи вказане вище, представимо класифікацію детермінант збалансованого розвитку територій у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Класифікація детермінант збалансованого розвитку територій

Ознака класифікації	Параметри класифікації
1	2
Характер впливу	Сукупність заходів на різних рівнях соціально-економічної системи, що прямо чи опосередковано здійснюють вплив на існуючі процеси з метою забезпечення збалансованого розвитку територій
Відношення до структурних елементів територій	Зовнішні та внутрішні фактори впливу на збалансований розвиток територій
Напрямок впливу	Сукупність заходів, спрямованих на протидію чи стимулювання процесів збалансованого розвитку територій
Джерело виникнення	Заходи економічної, соціальної, екологічної, політичної, інституційної та іншої спрямованості
Тривалість впливу	Коротко-, середньо- і довгостроковий характер впливу
Стабільність впливу	Чинники впливу можуть бути постійними або змінними
Новизна	Можуть бути як інноваційні (що впроваджуються вперше), так і традиційні (функціонують вже певний проміжок часу)
Рівень регулювання	Формується на основі стратегічних пріоритетів регулювання збалансованого розвитку територій
Цілі регулювання	Можуть мати компенсуючий чи мотиваційний характер

Примітка. Адаптовано з використанням джерела [39]

Отже, невідповідність між накопиченим і використовуваним економічним, соціальним і екологічним потенціалом регіону зумовлює значимість і потребу реалізації процесу збалансованого розвитку території. Особливо важливим у цьому контексті є те, що цей процес вкрай необхідний як для сьогодення, так і майбутнього поколінь.

1.2. Зміст і завдання публічного управління збалансованим розвитком території

Суспільно-політичні трансформації, переорієнтація з парадигми короткострокових ефектів на довгострокову модель, необхідність досягнення пріоритетних цілей держави, значимість максимально повного задоволення потреб споживачів зумовили трансформацію «державного управління» в «публічне управління».

Зважаючи на вищезазначене, погоджуємось із позицією тих авторів(І.Бінько та інші), які вважають, що «новий зміст, що вкладається у термін «державне управління», є наближеним до змісту, що вкладається у такий новий термін, як «публічне управління» [3].

Важливий аспект публічного управління розкривається у трактуванні поняття «публічне управління»: «це організуючий і регулюючий вплив держави на суспільну життєдіяльність людей з метою її збереження та впорядкування, спираючись на владну силу, яку обмежує суспільний контроль. Публічне управління складається з:

- державного управління, яке спирається на державну владу;
- регіонального управління, яке спирається на місцеву владу;
- громадського управління, де суб'єктами є недержавні утворення» [30].

Публічне управління є ключовим інструментом влади для забезпечення суспільних інтересів. Зміст публічного управління збалансованим розвитком території розкривається у тому, що інститут держави, виконуючи головне функціональне навантаження в економічній, соціальній і екологічній сферах, що є його конституційним обов'язком, повинен будувати свою діяльність,

переходячи від принципу «реагування» на принцип «запобігання», налагоджувати комунікативні взаємовідносини з іншими публічними інститутами, делегувати виконання частини функцій недержавним структурам і органам місцевого самоврядування, модернізувати використовувані механізми і методи впливу з метою забезпечення збалансованого розвитку на різних рівнях.

Констатація існування проблем щодо екологічної безпеки розвитку української держави та необхідність їх вирішення закладені в Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», у якій визначено вектор розвитку і вектор безпеки України. Вектор розвитку позиціоновано наступним чином: «це забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя... необхідно відновити макроекономічну стабільність, забезпечити стійке зростання економіки екологічно невиснажливим способом» [37]. Вектор безпеки спрямовується на те, що «особливу увагу потрібно приділити безпеці життя та здоров'я людини, що неможливо без ефективної медицини, захищеності соціально вразливих верств населення, безпечного стану довкілля і доступу до якісної питної води, безпечних харчових продуктів та промислових товарів» [37].

Уточнюють, деталізують проблеми щодо екологічної безпеки територій стратегічні документи розвитку регіонів.

Так, у Стратегії розвитку Тернопільської області на 2021-2027 роки зазначено, що «Тернопільська область знаходиться у зоні підвищеного ризику виникнення водних стихій та проявів їх шкідливої дії, що спричиняє різні за масштабами, у тому числі й катастрофічні затоплення, підтоплення і перезволоження територій, зсуви, карстові явища, обвали, пошкодження інженерних інфраструктур і комунікацій... Одна з суттєвих екологічних проблем області, від якої страждають майже всі регіони України, – це накопичення та неналежне зберігання непридатних або заборонених пестицидів та агрохімікатів... В області розташовано 214 об'єктів підвищеної небезпеки» [36].

Проблеми щодо врахування екологічної складової у соціально-економічних та організаційно-економічних взаємовідносинах пов'язані з організацією управління екологічними процесами життєдіяльності суспільства на різних рівнях, а також способами реалізації інтересів держави, її регіонів, територіальних громад (мається на увазі ресурсовитратність виробництва) відповідно.

Існування множини вказаних вище проблем визначає такі управління збалансованим розвитком територій:

- глибокої інтеграції екологічної складової в національну економіку, тобто йдеться про екологізацію економіки на загальнодержавному, регіональному і місцевому рівнях;

- зміни підходів у функціональній діяльності публічних інститутів щодо забезпечення сталого розвитку територій.

Екологізація – процес послідовного впровадження нової техніки і технології, нових форм організації виробництва, виконання управлінських та інших рішень, які дають змогу підвищити ефективність використання природних ресурсів з одночасним збереженням природного середовища та його поліпшення на різних рівнях.

Під екологізацією економіки розуміють цілеспрямований процес перетворення економіки, спрямований на зниження інтегрального екодеструктивного впливу процесів виробництва та споживання товарів і послуг у розрахунку на одиницю сукупного суспільного продукту.

Вона здійснюється через систему організаційних заходів, інноваційних процесів, реструктуризацію сфери виробництва та споживацького попиту, технологічну конверсію, раціоналізацію природокористування, трансформацію природоохоронної діяльності тощо [23].

Екологізація економіки є одним із векторів реалізації підходу, в основу якого покладено положення концепції стійкого (сталого) розвитку. Перевагами такого підходу є:

1) системність розгляду економічної, соціальної і екологічної компонент розвитку (системний підхід);

2) врахування ситуаційного фактору, що виявляється у коригуванні (зменшенні) стану забруднення довкілля і ресурсоспоживання (ситуаційний підхід);

3) погляд на економічну, соціальну і екологічну складові розвитку як на цілісність, об'єднання цих складових у єдине ціле (інтеграційний підхід).

Цінність підходу з позиції стійкого розвитку і важливість публічного управління збалансованим розвитком території є значною, оскільки:

- і в умовах командно-адміністративної економіки, і в умовах економіки, що розвивається, які «пройшла» наша держава, пріоритети складових розвитку були такі: економічна, соціальна, а потім вже екологічна. Інтеграційний же підхід такі пріоритети виключає, передбачаючи синхронний розвиток усіх трьох складових;

- завдяки інтеграційному підходу ускладнюються взаємозв'язки між компонентами розвитку, однак, необхідність узгодженості у забезпеченні економічного, соціального та екологічного напрямів розвитку вимагає вдосконалення функціональних механізмів управління економікою на засадах екологізації.

Як бачимо із трактування дефініції «екологізація», остання, власне, передбачає і вимагає оновлення функціонального навантаження усіх учасників забезпечення збалансованого розвитку території в рамках публічного управління таким розвитком, зокрема, публічних інститутів.

Державна політика визначає те, які публічні інститути є учасниками процесу управління збалансованим розвитком території і яке функціональне навантаження на них буде покладене. Адже «у перехідних системах держава є одним із головних суб'єктів, що визначає стратегію розвитку при збереженні своєї ролі в процесі управління. Державні інститути в різних системах мають більше ресурсів і можливостей для артикуляції інтересів суспільства й виявлення основних соціальних, економічних, політичних та інших проблем,

що вимагають свого рішення» [41, с. 67]. Разом з тим, «інституціональний підхід означає, що аналіз публічної політики передбачає врахування того, як конфігурація інтересів та ідей в інституціональному контексті формує й визначає процес вироблення політики. Інститути не існують ізольовано, вони постійно взаємодіють у процесі формування публічної політики, можуть одночасно брати участь на різних рівнях політики та виробляти альтернативні варіанти рішень» [41, с. 64].

Оскільки сучасний концепт публічної політики виходить за межі держави й передбачає включеність різнорівневих суб'єктів (громадських груп, державних і недержавних інституцій), то знаходження механізмів узгодження інтересів і пошук компромісних і консенсусних рішень представляють собою складний і багатокомпонентний процес, який залежить від різних чинників: режимної характеристики держави, інститутів, способів комунікації, культурних традицій в суспільстві тощо [41, с. 77].

Отже, публічне управління збалансованим розвитком території та оновлення функціональної діяльності публічних інститутів щодо забезпечення збалансованого розвитку території повинні стосуватися діяльності комплексу інституцій (держави, яка діє через державні органи різних рівнів; громадянського суспільства, інтереси якого реалізуються через громадські утворення, органи місцевого самоврядування; суб'єктів господарювання, які сплачують екологічний податок, здійснюють еколого орієнтовану функціональну діяльність тощо). Крім цього, такі складові, як формальні норми, комунікації, механізми впливу, «продукують» державні органи, що є суб'єктами публічного управління. Отже, ці складові також повинні зазнати вдосконалення.

Висновки до розділу 1

1. Збалансований розвиток територій є процесом, який детермінується такими причинами: наявністю кількісних і якісних змін економічного, соціального і екологічного характеру у розвитку територій, які

відображаються у позитивних і негативних ефектах; необхідністю забезпечення територіального розвитку в економічному, соціальному і екологічному напрямках; потребами турботи про майбутні покоління та врахування екологічних обмежень у господарській діяльності.

2. Комплекс інституцій, який включає державні органи різних рівнів, громадські утворення, органи місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання, що сплачують екологічний податок та здійснюють еколого-орієнтовану функціональну діяльність, здійснює публічне управління збалансованим розвитком території для забезпечення інтересів суспільства. У зв'язку з необхідністю оновлення функціональної діяльності публічних інститутів для забезпечення збалансованого розвитку території інститут держави, виконуючи головне функціональне навантаження в економічній, соціальній і екологічній сферах, що є його конституційним обов'язком, повинен будувати свою діяльність, переходячи від принципу «реагування» на принцип «запобігання», налагоджувати комунікативні взаємовідносини з іншими публічними інститутами, делегувати виконання частини функцій недержавним структурам і органам місцевого самоврядування, модернізувати використовувані механізми і методи впливу з метою забезпечення збалансованого розвитку на різних рівнях.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РІВНЯ РОЗВИТКУ ТА МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ДОСЛІДЖУВАНОЮ ТЕРИТОРІЄЮ З ВРАХУВАННЯМ КРИТЕРІЇВ ЗБАЛАНСОВАНOSTI

2.1. Діагностика рівня збалансованості розвитку досліджуваної території

Великогаївська територіальна громада створена 26 жовтня 2015 р. До її складу увійшли 7 сільських рад або 14 сільських населених пунктів: с. Великі Гаї, с. Товстолуг, с. Застінка, с. Дичків, с. Красівка, с. Грабовець, с. Білоскірка, с. Баворів, с. Застав'є, с. Скоморохи, с. Прошова, с. Смолянка, с. Теофілівка, с. Козівка. Адміністративний центр громади розташований у селі Великі Гаї (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Паспорт громади

Примітка. Наведено за джерелом [35]

У контексті проведення діагностики рівня збалансованості розвитку досліджуваної території будемо опиратися на трактування понять «економічна сталість», «соціальна сталість», «екологічна сталість», які наведені в табл. 2.1, адже «сталий розвиток територій забезпечується поєднанням екологічних, економічних та соціальних складових розвитку. Саме за таких умов можливе створення комфортного середовища, підвищення якості життя населення» [32].

Таблиця 2.1

Складові, які забезпечують сталий розвиток Великогаївської територіальної громади

№ з/п	Назва елемента	Її зміст
1	2	3
1	Економічна сталість	<p>Є однією з важливих складових, що визначає економічний поступ розвитку громади. Досягненню економічної сталості передують створення сприятливого середовища для ведення бізнесу, залучення місцевих та іноземних інвестицій у місцеву економіку, надання максимального сприяння компаніям, які працюють на території ТГ, перепідготовка кадрів з урахуванням майбутніх потреб бізнесу, створення життєздатної у фінансовому відношенні економічної бази ОТГ. Усі ці фактори впливають на створення робочих місць, а отже перешкоджатимуть відтоку населення з новоствореної громади [32].</p> <p>Наприклад, для досягнення економічної сталості Стратегія сталого розвитку Великогаївської сільської об'єднаної територіальної громади на 2018-2025 роки передбачає розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації та переробної галузі; налагодження державно-приватного партнерства; оптимізацію місцевих податків; забезпечення належного оформлення документів на земельні ділянки та об'єкти нерухомості, які підлягають продажу на конкурентних засадах тощо [35];</p>
2	Соціальна сталість	<p>Передбачає належне медичне обслуговування, безпечне і здорове житло, високоякісну освіту для всіх мешканців громади; підтримку громадської безпеки та правопорядку; зміцнення духу громади, її згуртованості, що породжує почуття приналежності до певної території, тобто розвитку локальної ідентичності; сприяння творчому вираженню, збереження традицій тощо [32].</p> <p>Розуміючи це, мешканці територіальної громади в рамках затвердженої Стратегії сталого розвитку Великогаївської сільської об'єднаної територіальної громади на 2018-2025 роки, створюватимуть центри дозвілля та розвитку молоді, будинки для людей похилого віку, забезпечуватимуть постійні канали зв'язку і комунікацій між владою та громадою, розвиватимуть та удосконалюватимуть існуючу сферу послуг [35];</p>

1	2	3
3	Екологічна сталість	Розкривається не лише через збереження довкілля, але й задоволення елементарних людських потреб у чистому повітрі, екологічно чистих харчових продуктах; забезпечення благоустрою територій, здійсненні заходів із енергозбереження, забезпечення житлово-комунальних послуг, таких як водопостачання та водовідведення; поводження з твердими побутовими відходами тощо. Тобто, це виконання завдань, які, в першу чергу, позитивно вплинуть на довкілля у майбутньому [32].

Примітка. Сформовано з використанням джерел [32; 35]

Усі три складові, наведені в табл. 2.1, переплітаються. Це «забезпечує взаємозв'язок цілей, планів розвитку і проектів розвитку громад, прописаних у місцевих стратегіях, а також взаємодоповнюваність усіх стратегічних напрямів розвитку. Такий підхід сприяє економічному зростанню, задоволенню потреб людини при збереженні довкілля для майбутніх поколінь» [32].

Існуючий стан розвитку Великогаївської територіальної громади як процес характеризується позитивними і негативними явищами і проблемами. Вони систематизовані в табл. 2.2-2.4.

Переваги і недоліки економічного розвитку територіальної громади представлені в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Переваги і недоліки економічного розвитку Великогаївської територіальної громади

№ з/п	Переваги і недоліки
1	2
Переваги:	
1	- бюджет громади характеризується дуже високою часткою власних доходів, що сягнула 45% усіх доходів бюджету (решта складала субвенції і дотації з державного бюджету), а прогноз на 2024-2025 роки передбачає, що власні доходи будуть вищими, ніж кошти з державного бюджету; - матеріальна допомога, яка надається установами громади особам, що перебувають у важких матеріальних умовах;

1	2
Недоліки і проблеми, пов'язані з:	
2	<ul style="list-style-type: none"> - відсутністю інвестиційних пропозицій (готових інвестиційних ділянок, промоційних матеріалів, працівників, що відповідали б за залучення інвесторів тощо); - трудовою еміграцією жителів громади; - доступністю робочих місць у громаді; - діяльністю організацій щодо підтримки бізнесу; - можливістю заснування власного бізнесу (відсутність інструментів для фінансової, інформаційної та консультативної підтримки малих і середніх підприємств та осіб, які хочуть зайнятися індивідуальною підприємницькою діяльністю); - нерозвиненістю мережі виробничих об'єднань і кооперативів; - відсутністю на території громади переробних підприємств сільськогосподарської продукції, яка могла б створювати додаткові робочі місця і приносити дохід до бюджету громади;

Примітка. Сформовано на основі джерела [35]

Переваги і недоліки соціального розвитку територіальної громади наведені в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Переваги і недоліки соціального розвитку громади

№ з/п	Переваги і недоліки
1	2
Переваги:	
1	<ul style="list-style-type: none"> - доступність закладів позашкільної освіти; - доступність освітніх послуг; - доступність Інтернету; - належна інфраструктура освіти і культури та якісні послуги в цих сферах; - хороша транспортна інфраструктура; - зацікавленість органів місцевого самоврядування, громадськості проблемами осіб похилого віку;
Недоліки і проблеми, пов'язані з:	
2	<ul style="list-style-type: none"> - якістю послуг у закладах позашкільної освіти; - якістю шкільних освітніх послуг (позаурочні заняття у школах та їх якість); - доступністю послуг культури (доступність різноманітних форм цікавого дозвілля для дітей та молоді; наявність місць, де дорослі можуть проводити свій вільний час поза домом); - якістю транспортних послуг; - неналежною велосипедною інфраструктурою і, відповідно, безпекою на дорогах; - непристосованістю громадських будівель до потреб осіб з особливими потребами; - незадовільною діяльністю аптечних закладів; - можливістю користуватися послугами по догляду, фінансованими громадою; - недосконалістю роботи з внутрішньо переміщеними особами.

Примітка. Сформовано на основі джерела [35]

Доповнюючи табл. 2.3, звернемо увагу на те, що «освітні послуги повністю надаються громадою. Вони полягають в навчанні дітей в ДНЗ та школах I-III ступеня. Громада утримує 10 шкіл (у т. ч. 3 школи I-III ступеня і 2 школи I-II ступеня, 3 НВК «школи I-II ступеня – ДНЗ», 1 школа I ступеня та 1 НВК «школа I ступеня – ДНЗ»). Громада має 4 ДНЗ, враховуючи, що ще 4 є частинами НВК зі школами I-II або I ступеня. Ця мережа, з огляду на кількість дітей шкільного віку, у кілька разів перевищує потреби громади» [35].

Переваги і недоліки екологічного розвитку Великогаївської територіальної громади систематизовані в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Переваги і недоліки екологічного розвитку Великогаївської територіальної громади

№ з/п	Переваги і недоліки
1	2
Переваги:	
1	<ul style="list-style-type: none"> - забезпеченість питною водою; - якість атмосферного повітря. - послуга щодо вивозу сміття із домогосподарств.
Недоліки і проблеми, пов'язані з:	
2	<ul style="list-style-type: none"> - забрудненням водних ресурсів території на фоні слабкого природоресурсного потенціалу; - моніторингом за станом навколишнього середовища; - відсутністю системи сортування сміття; - відсутністю мережі централізованого водопостачання, каналізації і очисних споруд; - відсутність систем енергоменеджменту і управління енергоефективністю.

Примітка. Сформовано на основі джерела [35]

Акцентуючи увагу на інформації табл. 2.4, зазначимо, що «найбільшою екологічною проблемою громади є практично відсутня система очищення стічних вод та каналізації. Каналізаційна мережа наявна тільки у багатоповерхових будинках у с. Великі Гаї, протитуберкульозному диспансері та невеликій частині приватних домогосподарств (близько 125). На решті території громади каналізація відсутня. До інших екологічних проблем громади належить

агресивне ведення сільського господарства (хімікати негативно впливають на флору і фауну, поверхневі та ґрунтові води)» [35].

Існування множини переваг і недоліків, які стосуються збалансованого розвитку територіальної громади, перетворює її, на думку її мешканців, у недостатньо хороше місце для проживання (рис. 2.1).

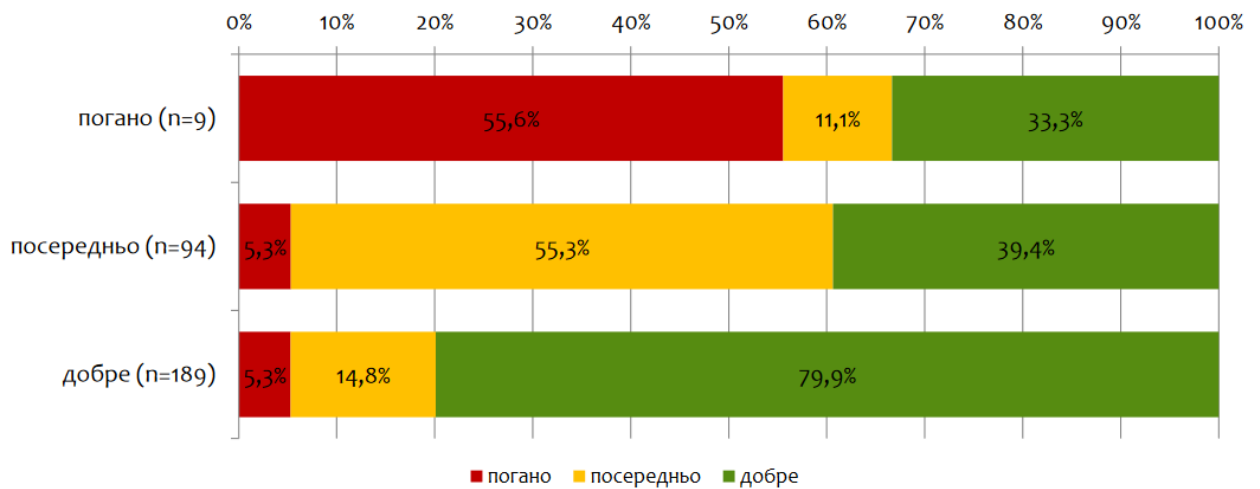

Рис. 2.1. Результати опитування мешканців Великогаївської територіальної громади

Примітка. Сформовано за інформацією Великогаївської територіальної громади

¹Примітка. Опитування проводилось у листопаді-грудні 2021 року

Оскільки публічне управління збалансованим розвитком досліджуваної території вимагає участі громадськості в такому управлінні, необхідно зазначити наступне.

Процес реалізації Стратегії сталого розвитку Великогаївської сільської об'єднаної територіальної громади на 2018-2025 роки супроводжується вирішенням множини проблем (робота із внутрішньо переміщеними особами, покращення транспортної логістики, розвиток системи цивільного захисту тощо). Разом з тим, сьогодні особливої підтримки з боку держави, громадського сектору економіки, підприємців, жителів громади вимагають сфери діяльності, представлені на рис. 2.2.

Як бачимо з рис. 2.2, найбільша підтримка потрібна від держави в сферах: охорони здоров'я, дорожньої інфраструктури, соціальної допомоги, освіти і дошкільного виховання тощо.

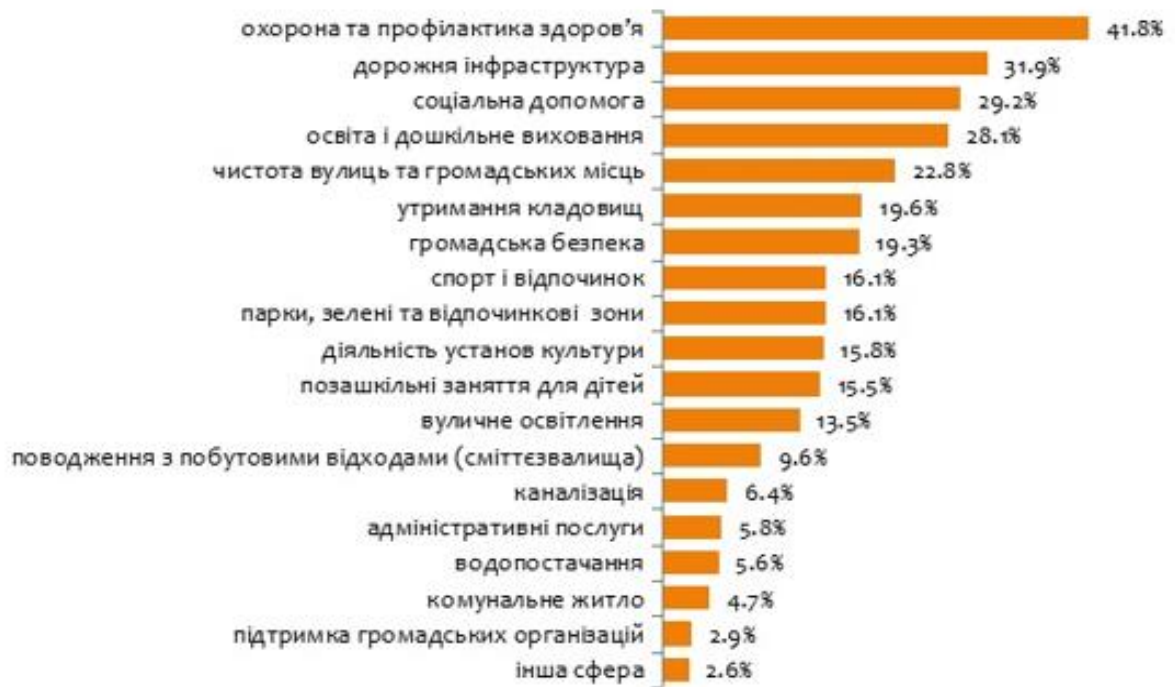

Рис. 2.2. Сфери діяльності, які вимагають підтримки з боку держави, громадського сектору економіки, підприємців, жителів громади Примітка. Наведено за [26]

Важливою сферою, яка вимагає заходів державного впливу, є громадська безпека. Значимість її розвитку посилює військова агресія рф проти України.

Сьогодні спостерігаємо активну діяльність щодо цивільного захисту населення як засобу забезпечення техногенної безпеки, яка характеризується:

- створенням і розміщенням на сайті Великогаївської громади Карти техногенно-екологічного та природного становища територій сільської ради;
- навчанням населення діям у надзвичайних ситуаціях;
- оповіщенням та інформуванням місцевих жителів;
- функціонуванням місцевої пожежної команди та добровольців;
- роботою пунктів обігріву тощо.

Слід вказати на те, що з метою забезпечення безпеки суспільства (громади) шляхом запобігання вчиненню правопорушень у територіальній громаді функціонує Тернопільський районний відділ філії Державної установи «Центр пробації». Створення цього відділу є цінним для держави, громади та осіб, які вчинили правопорушення, оскільки надає переваги для кожного із цих стейкхолдерів (рис. 2.3).

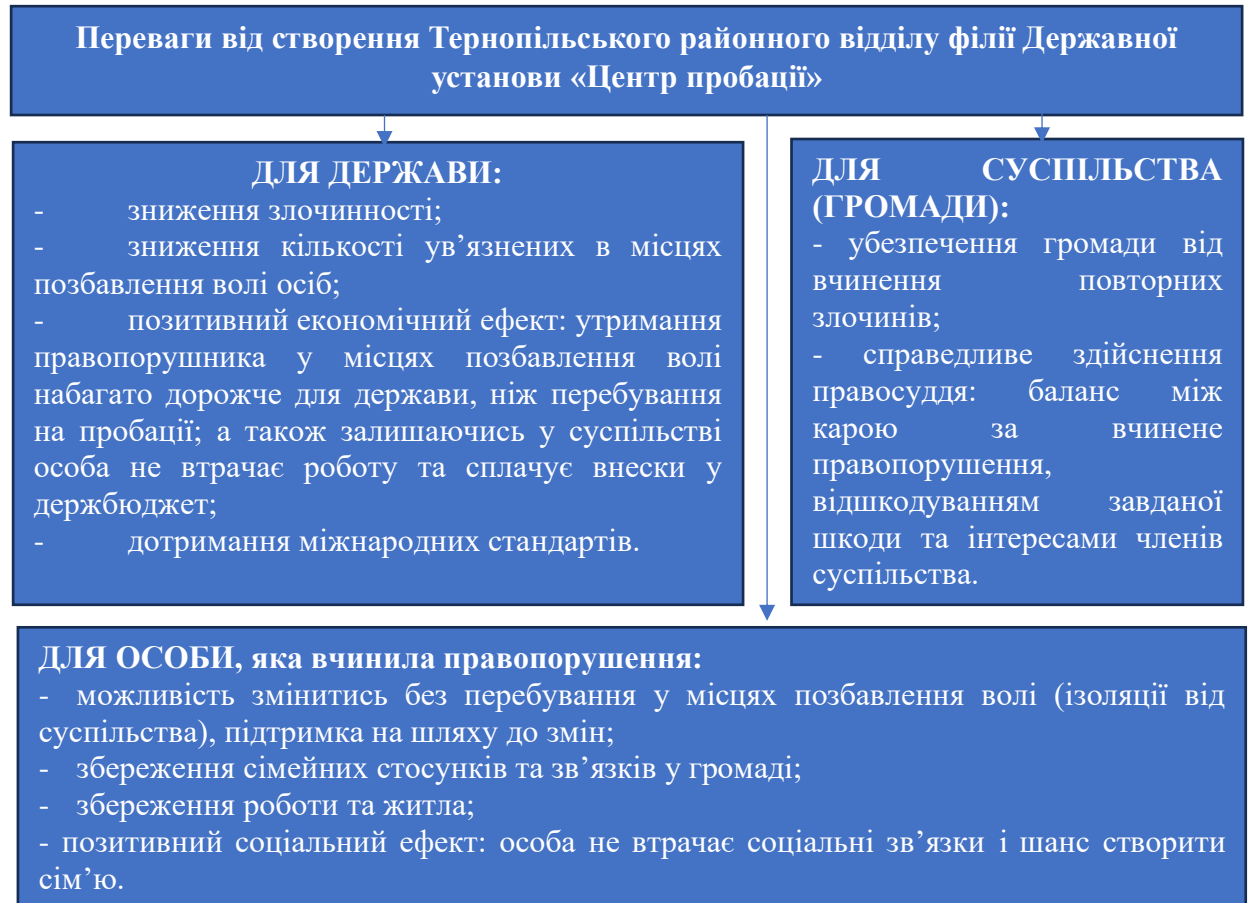

Рис. 2.3. Переваги від створення Тернопільського районного відділу філії Державної установи «Центр пробації»

Примітка. Наведено за [26]

Отже, рівень збалансованості розвитку територіальної громади є джерелом інформації щодо стану такого розвитку за економічним, соціальним і екологічним напрямками і необхідності його вдосконалення. Така інформація міститься: на офіційному сайті громади; у Стратегії сталого розвитку Великогаївської сільської об'єднаної територіальної громади на 2018-2025 роки та інших регламентах.

Проведена діагностика рівня збалансованості розвитку досліджуваної території показала, що швидшими темпами здійснюється економічний і соціальний розвиток, а екологічний - значно повільніше. Загалом, це нормально, оскільки «позитивна динаміка економічного життя створює громадам максимально сприятливі умови для залучення капіталу і фінансових ресурсів, надає можливості стати сучасними формами просторової взаємодії і

бути органом територіального підприємництва (як продавець ресурсів, товарів, продукції)» [4].

Разом з тим, існує множина проблем економічного, соціального і екологічного характеру (складність заснування власного бізнесу через бюрократичні перепони, низька якість соціальних послуг, відсутність системи управління енергоефективністю та ін.), вирішення яких сприятиме активізації однойменних напрямів розвитку для їх збалансування. За таких умов «система публічного управління територіальних громад стане розглядатись як єдність соціальних, економічних, екологічних, технічних, культурних та інших право-суб'єктних і суспільних структур управління з процесами їх життєдіяльності в просторі територіальних громад» [4].

2.2. Аналіз організаційного забезпечення публічного управління збалансованим розвитком території

Як суб'єкт управління територіальна громада представлена у вигляді структурної моделі складників системи публічного управління в середовищі територіальних громад (рис. 2.4).

Рис.2.4. Структурна модель складників системи публічного управління в середовищі територіальних громад

Примітка. Наведено за [4]

Висвітлюючи питання організаційного забезпечення публічного управління збалансованим розвитком території звернемося до методологічної бази дослідження поняття «організаційно-функціональне забезпечення», яке розглядається з позиції чотирьох підходів. Це необхідно для повнішого розкриття сутності цього організаційного забезпечення, яке невіддільне від функціонального супроводу суб'єктного складу (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Методологічні основи дослідження поняття «організаційно-функціональне забезпечення»

№	Підхід і зміст поняття «організаційно-функціональне забезпечення»
1	2
1	«З позиції системного підходу : «складний комплекс стійких, свідомо створених зв'язків та взаємодії елементів виробничо-управлінської системи, які виникають у процесі функціонування та розвитку об'єкта». Цей підхід буде дієвим за умови чітких цілей і довгострокової стратегії (програми)... Підхід адаптований до вимог сучасної ринкової економічної системи» [17]. М.Єрмошенко використовує процесний підхід і наголошує, що «організаційне забезпечення – це створення всіх необхідних умов для нормального функціонування, забезпечення кадровими, фінансовими, матеріально-технічними та іншими ресурсами, спрямованих на створення умов для здійснення діяльності» [13, с. 62].
2	За процесним підходом , організаційно-функціональний супровід залежить від забезпечення ресурсами.
3	За структурного підходу «організаційне забезпечення – це положення, інструкції, накази, кваліфікаційні вимоги та інші документи, що регламентують організаційну структуру роботи системи і їх взаємодію з комплексом засобів системи» [32]. «Основна увага за даним підходом сконцентрована на документацію, яка регламентує відповідні процеси. Виконання робіт здійснюється відділами, відповідно до їхніх функціональних обов'язків. Відсутність гнучкості організаційної структури створює проблеми при виконанні робіт, які мають ситуативний характер» [17].
4	За нормативним підходом «це сукупність методів та засобів, що регламентують взаємодію кадрів з технічними засобами та між собою в процесі розробки та експлуатації системи. Цей підхід доповнює попередні, адже ґрунтується на нормативних документах які мають різний ступінь обов'язковості виконання» [17].

Примітка. Сформовано з використанням джерел [13; 17; 32]

Узагальнюючи наведені у табл. 2.5 підходи, пропонуємо власне визначення поняття «організаційне забезпечення публічного управління збалансованим розвитком території»: це система процесів, що реалізуються згідно з розробленим стратегічним планом (стратегією) сталого розвитку громади і визначеними цілями та завданнями, яка забезпечує взаємозв'язок між усіма учасниками реалізації цих процесів та забезпечення їх в ході виконання ними функцій необхідними ресурсами.

Отже, проведемо оцінку організаційного забезпечення публічного управління збалансованим розвитком території Великогаївської територіальної громади. В процесі здійснення цієї оцінки ми будемо опиратися на Стратегію сталого розвитку Великогаївської сільської об'єднаної територіальної громади на 2018-2025 роки [35].

Оскільки основна увага за структурним підходом сконцентрована на документації, яка регламентує відповідні процеси, в тому числі, процес публічного управління збалансованим розвитком території), перш за все, відобразимо зв'язок Стратегії сталого розвитку Великогаївської сільської об'єднаної територіальної громади на 2018-2025 роки з іншими стратегічними документами загальнодержавного і регіонального рівнів (Стратегією сталого розвитку «Україна-2020», Стратегією розвитку Тернопільської області до 2020 року).

Організаційне забезпечення публічного управління збалансованим розвитком території Великогаївської територіальної громади охоплює суб'єктів формування і практичної реалізації Стратегії сталого розвитку Великогаївської сільської територіальної громади на 2018-2025 роки.

Над створенням документу [35] працював «Стратегічний комітет, який був утворений рішенням сесії від 16.04.2016 року № 185 «Про затвердження складу стратегічного комітету». До складу Комітету увійшли працівники органів місцевої влади, депутати та члени виконкому, представники комунальних, культурних, медичних та освітніх установ, члени громадських організацій, бізнес спільнота та активні жителі ОТГ. Комітет працював в тісному співробітництві із зовнішніми експертами на всіх етапах підготовки і

розвитку документу стратегії за підтримки зовнішньої консультаційної фірми в рамках швейцарської програми DESPRO» [35].

У процесі формування Стратегії сталого розвитку Великогаївської сільської територіальної громади на 2018-2025 роки було здійснено SWOT-аналіз, який полягає у визначенні сильних і слабких сторін громади - позитивних і негативних рис, які мають вплив на майбутній збалансований розвиток, а також можливостей і загроз - позитивних і негативних процесів та явищ, які стосуватимуться громади у майбутньому і впливатимуть на її збалансований розвиток.

Таблиця 2.6 присвячена SWOT-аналізу адміністративної сфери територіальної громади.

Результати SWOT-аналізу адміністративної сфери Великогаївської сільської територіальної громади, які по'язані, передусім, з слабкими сторонами і загрозами для збалансованого розвитку території, зумовили потребу визначення стратегічної цілі D. «Ефективне управління».

Таблиця 2.6

SWOT-аналіз адміністративної сфери Великогаївської сільської територіальної громади

СИЛЬНІ СТОРОНИ (ПЕРЕВАГИ)а	СЛАБКІ СТОРОНИ (НЕДОЛІКИ)а
1а	2а
Отримання статусу територіальної громади і тим самим розширення компетенцій громади та можливостей приймати рішення щодо власного збалансованого розвитку (збільшення місцевого бюджету, кількості комунального майна, земельних ресурсів тощо).а	Не повністю сформований апарат громадиа

Продовження табл. 2.6

1	2
Стратегія розвитку громади на 2017-2022 роки за допомогою методів антиципації в рамках швейцарсько-українського проекту "Підтримка децентралізації в Україні" DESPRO.	Відсутність Генерального плану в населених пунктах громади (крім Великих Гаїв)
Наявні місцеві програми розвитку: План соціально-економічного та культурного розвитку; Програма соціального захисту окремих категорій населення Великогаївської сільської ради на 2016-2020 рр.; Програма розвитку фізкультури і спорту на 2016-2020 рр.; Програма розвитку позашкільної освіти дітей, молоді та сім'ї на 2016-2020 рр.; Програма житлово-комунального господарства на 2016-2020 рр. та Програма фінансового забезпечення представницьких витрат та інших ви-датків, пов'язаних із діяльністю Великогаївської сільської ради на 2016-2020 роки	Недостатній рівень знань працівників у сфері нових компетенцій територіальної громади та їх правового підґрунтя
ШАНСИ (МОЖЛИВОСТІ)	ЗАГРОЗИ (ТРУДНОЩІ)
Реалізація в регіоні багатьох програм, до яких громада може долучитись	Низька правова свідомість мешканців
Налагодження співпраці з іншими територіальними громадами у сфері спільного використання інфраструктури, створення спільних служб, а також підвищення якості й ефективності надання публічних послуг.	Відсутність достатньої підтримки з боку органів центральної влади для новостворених громад у сфері підготовки кадрів для органів місцевого самоврядування, реорганізації управління наявною базою та майном, підвищення компетенції працівників ОМС відповідно до нових компетенцій громад
Можливість прийому на роботу адміністративних кадрів із районних та обласних структур.	Відсутність правових актів, які б продовжували децентралізаційну реформу – юридичні норми щодо об'єднання в громади населених пунктів з різних районів, приєднання до наявних громад нових населених пунктів, статусу працівників територіальних громад, призупинення впровадження змін до Конституції України.

Примітка. Сформовано на основі джерела [35]

Для її досягнення були напрацьовані операційні цілі D 1. Удосконалення системи управління та D 2. Покращення надання послуг населенню (рис. 2.5).

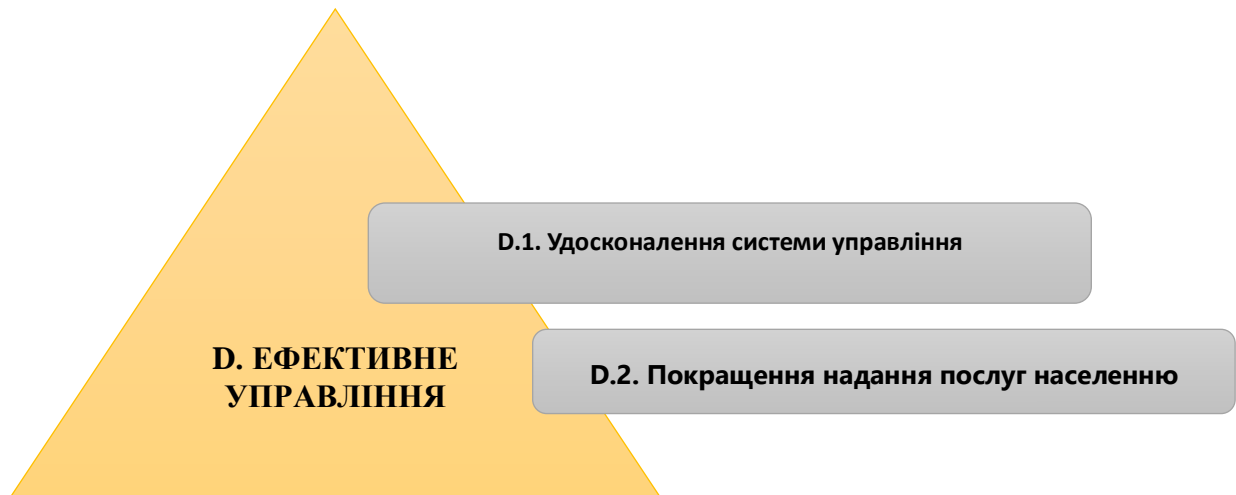

Рис. 2.5. Операційні цілі D 1 та D 2 стратегічної цілі D. Ефективне управління

Примітка. Сформовано на основі джерела [35]

У рамках кожної з операційних цілей були визначені завдання, які повинні бути реалізовані для вдосконалення сфери адміністративного управління громадою, котра є частиною публічного управління (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Завдання у рамках операційних цілей D 1 та D 2 стратегічної цілі D. Ефективне управління

Сфера адміністративного управління	
Стратегічна ціль: D. Ефективне управління	
Операційні цілі	Завдання
1	2
D.1. Удосконалення системи управління територіальною громадою	D.1.1. Розвиток системи співпраці і навчання у сфері управління проектами і інформаційними технологіями D.1.2. Розробка планувальних документів
D.2. Покращення надання послуг населенню	D.2.1. Покращення надання адміністративних послуг населенню шляхом створення ЦНАПу (віддалених робочих місць) та розвитку е-врядування D.2.2. Розвиток системи надання послуг у сфері охорони здоров'я

Примітка. Сформовано на основі джерела [35]

Суб'єктом, який несе відповідальність за виконання завдань, у документі [35] визначено Великогаївську сільську раду та усі її структурні підрозділи. Це логічно, оскільки «на сучасному етапі територіальні громади слід розглядати не тільки як одиниці адміністративно-територіального устрою, а як нову територіальну організацію влади, як систему управління демократичними перетвореннями в суспільному управлінні. Крім того, як показують сучасні дослідження «територіальних громад як об'єкта публічного управління, джерела та інструменту впливу на її розвиток на сучасному етапі слід розглядати як ключовий напрям підвищення їх здатності до вирішення власних справ на шляху інноваційної трансформації» [4].

Отже, децентралізація державної влади в Україні створила умови для дієздатності і самостійності територіальних громад, тобто реального місцевого самоврядування як провідного інституту громадянського суспільства. Як базова ланка суспільства Великогаївська територіальна громада є первісним суб'єктом і основним носієм функцій публічного управління, повноваження і відповідальність якої формуються на територіальних, природних, соціальних, економічних і екологічних ознаках з метою забезпечення збалансованого розвитку.

2.3. Аналіз дієвості функціональних механізмів публічного управління збалансованим розвитком території

Збалансований розвиток української держави, її регіонів і територіальних громад вимагає розбудови демократичного суспільства, вирішення безпекових питань, питань налагодження ефективної комунікації і формування належних умов життєдіяльності громадян тощо. Тому для управління збалансованим розвитком території важливим є використання множини функціональних механізмів.

Механізм публічного управління сталим розвитком території повинен відповідати стратегії розвитку на національному і світовому рівні. Тому ієрархія цілей стратегії передбачає, що світові цілі не можуть бути просто

перенесені на регіональний рівень - вони повинні бути певним чином згруповані та взаємозв'язані. Ми вважаємо, що комплексний механізм публічного управління збалансованим розвитком території має бути результативним завдяки наступним складовим: правовій, організаційній, безпековій, економічній, соціальній, екологічній та інформаційно-комунікативній, інноваційній.

Дієвість функціональних механізмів публічного управління збалансованим розвитком території характеризує досягнення поставлених цілей, здатність суб'єктів, які їх використовують, досягати мети.

Опираючись на конституційні положення про те, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [19], можна констатувати, що якість нашого життя, життєдіяльності суспільства як триєдина соціо-еколого-економічна система залежить, передусім, від стану законодавства. Отже, одним із функціональних механізмів публічного управління збалансованим розвитком території є правовий.

Попри те, що Стратегія сталого розвитку Великогаївської сільської об'єднаної територіальної громади на 2018-2025 роки створює правове забезпечення збалансованого розвитку території, існують системні чинники, які є перешкодами для дієвості правового механізму публічного управління, загалом.

Перш за все, забезпечення збалансованого розвитку території вимагає завершення перетворень у територіальній організації влади, загалом. Ці перетворення «мали супроводжуватися внесенням змін до Конституції України та ухваленням пакету відповідних законів, які б унормували різні аспекти місцевої самоврядності» [24] (рис. 2.6).

Для того, щоб констатувати дієвість організаційного механізму забезпечення збалансованого розвитку досліджуваної території необхідно, щоб кожне повноваження Великогаївської сільської ради було закріплене за певним її структурним підрозділом або ж посадовою особою задля того, щоб досягти його конструктивної реалізації.

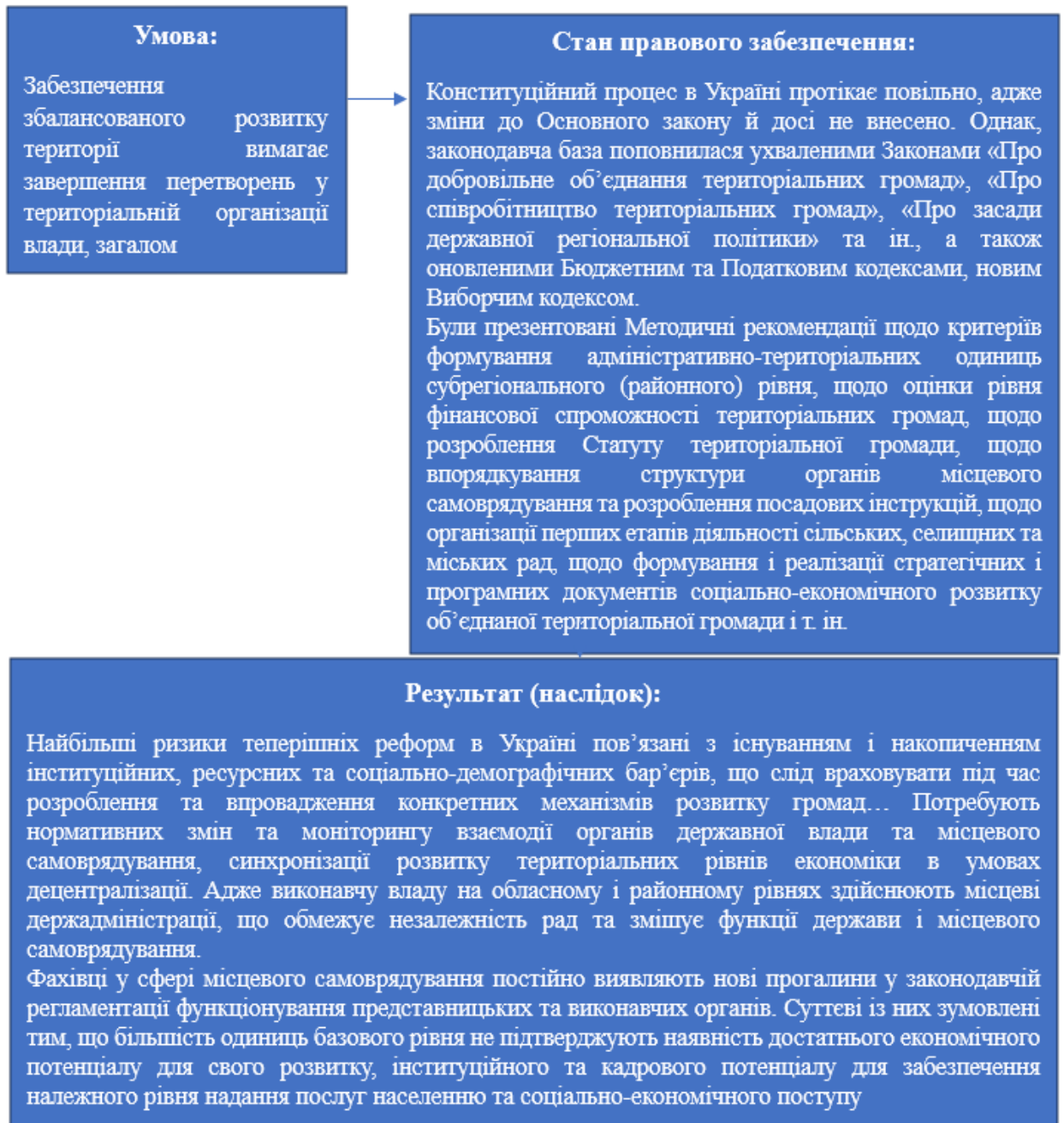

Рис. 2.6. Взаємозв'язок механізмів забезпечення збалансованого розвитку території з завершенням перетворень у територіальній організації влади, загалом

Примітка. Сформовано з використанням джерел [10; 24]

Крім того, організаційний механізм публічного управління сталим розвитком території має бути зорієнтованим на те, щоб орган місцевого самоврядування був зацікавлений в ефективній роботі всіх підприємств на

території, незалежно від форми власності, забезпечуючи їм вигоду від участі у місцевому комплексному розвитку.

Однак, сьогодні, наприклад, досліджуваний ОМС зіткнувся з проблемою відсутності правового закріплення у законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» принципу субсидіарності як «гарантії того, що управлінські та стратегічні рішення ухвалюються на рівні, максимально наближеному безпосередньо до громадян, а дії центральної влади достеменно відповідають потребами і можливостям регіонального, місцевого та локального просторів політики» [42].

Правовий механізм публічного управління збалансованим розвитком території тісно пов'язаний з використанням інформаційно-комунікаційного механізму такого управління. З цього приводу зазначимо, що позитивом є те, що попри певну недосконалість законодавства, жителі територіальної громади є активними суб'єктами (учасниками) управління збалансованим розвитком громади. На це вказує розміщена на офіційному сайті Великогаївської громади анкета для її жителів. Вона охоплює питання економічного, соціального і екологічного розвитку громади, проблем такого розвитку і передбачає зворотний зв'язок з органом місцевого самоврядування (вказано електронну адресу сільської ради, на яку опитуваним слід надсилати відповіді на запитання анкети). Тому, інформаційно-комунікаційний механізм публічного управління збалансованим розвитком Великогаївської громади є дієвим, оскільки він базується на двонапрямленій діяльності в системі «орган місцевого самоврядування-місцеві жителі», яка дозволяє виявляти реальні проблеми життєдіяльності і розвитку громади і усувати їх спільними зусиллями.

Також важливо звернути увагу, що роль інформаційного механізму публічного управління територією для забезпечення її сталого розвитку полягає у створенні та використанні спеціалізованих комп'ютерних програм з метою ефективного внутрішнього управління регіоном, подальшого розвитку інформаційних технологій і систем для надання інформації про різні аспекти функціонування місцевої економіки, повної інформатизації населення,

автоматизації господарського управління; глобалізації комп'ютерних мереж за допомогою Інтернету та використання міжнародного досвіду регулювання інформаційних систем територій. Важливим чинником зміцнення інформаційно-аналітичного забезпечення сталого розвитку території має бути проведення соціального моніторингу і складання паспорту, який розглядається як система постійного контролю ситуації на місцевому рівні.

Безпековий механізм публічного управління сталим розвитком Великогаївської громади є багатофункціональним, а його об'єктами є територія, її економіка, соціальна сфера, стан довкілля (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Вплив безпекового механізму публічного управління сталим розвитком території на його об'єкти

Назва об'єкта впливу	Особливості впливу
1	2
Територія	– саме у сфері безпеки мали б бути створені система і механізми забезпечення економічної, соціальної і екологічної безпеки місцевого населення, захисту його життєво важливих інтересів на основі застосування всіма публічними й іншими інститутами правових, економічних та адміністративних заходів і впливів. <i>Попри безперервність урядування і публічного управління безпекові гарантії для усіх територій, в тому числі, досліджуваної, є недостатні.</i>
Місцева економіка	Вплив безпекового механізму має проявлятися у тому, що: – сфера безпеки впливають на процес вироблення цільових установок соціально-економічної політики щодо розвитку території; – у галузі безпеки визначаються критерії та параметри, які повинна мати місцева економіка, щоб відповідати вимогам економічної безпеки та захисту життєво важливих інтересів населення. <i>Сьогодні безпековому механізму характерні: непослідовність і незавершеність реформ, низька ефективність діяльності органів державної влади і досліджуваного органу місцевого самоврядування, системні вади у сфері публічної інформаційної політики, слабкість системи стратегічних комунікацій Великогаївської громади. Також низьким є рівень добробуту місцевого населення, спостерігається нестача робочих місць, недостатні можливості заснування власного бізнесу.</i>

1	2
Соціальна сфера	<p>Вплив безпекового механізму має проявлятися у:</p> <ul style="list-style-type: none"> – стійкості систем забезпечення життєдіяльності та основних потреб жителів території; – розвитку соціальної сфери територіальної громади, яка виключає соціальну перенапруженість; – захищеності особистості від будь-яких небезпек, які можуть бути в суспільстві. <p><i>Однак, сьогодні: погіршується емоційний стан населення Великогаївської громади через російську агресію, значним є відтік з громади молоді й спеціалістів, низькою є якість освітніх послуг в закладах дошкільної і шкільної освіти, послуг позашкільної освіти, дуже незначною є кількість форм цікавого дозвілля для дітей та молоді, низьким є рівень безпеки на дорогах громади.</i></p>
Екологічна сфера	<ul style="list-style-type: none"> – сфера безпеки та механізм її забезпечення впливають на процес вироблення цільових установок щодо екологічної політики і екологічного розвитку території; – у сфері безпеки формуються критерії та параметри належного стану довкілля, що відповідає вимогам екологічної безпеки та захисту інтересів населення громади щодо безпечної життєдіяльності. <p><i>Сьогодні системні вади у сфері охорони навколишнього природного середовища і енергетичної безпеки перешкоджають здійсненню дієвої екологічної політики на території Великогаївської громади і її екологічному розвитку. Крім того, проблемними питаннями екологічного розвитку Великогаївської громади є стан каналізаційних мереж і очисних споруд, стан забруднення водних об'єктів, відсутність можливостей для сортування сміття і повторного використання відходів.</i></p>

Примітка. Сформовано автором

Як бачимо з табл. 2.8, безпековий механізм публічного управління сталим розвитком Великогаївської громади є недосконалим. Його вдосконалення вимагає системних зусиль з боку держави і досліджуваного органу місцевого самоврядування щодо: розбудови національної, регіональної і місцевої систем стійкості; підвищення ефективності публічного управління.

Економічний механізм публічного управління збалансованим розвитком Великогаївської громади характеризується тим, що він не спрямовується на ефективне використання природних ресурсів, зменшення негативного впливу

на довкілля території, а зорієнтований на вирішення соціальних питань функціонування громади.

Для успішного розвитку місцевої економіки необхідно зосередитись на інноваційному напрямку. Це означає, що така економіка повинна бути основою для вирішення економічних, соціальних і екологічних проблем території, а також допомогти усунути бідність і знизити рівень нерівності серед населення. Інноваційний механізм передбачає застосування оптимальних заходів, що сприятимуть подоланню цих проблем і спрямовуватимуть розвиток регіону у напрямі новаторського інвестиційного, високотехнологічного, ресурсозберігаючого і екологічно безпечного виробництва. Сьогодні інноваційний механізм публічного управління збалансованим розвитком Великогаївської громади не є системною діяльністю, що перешкоджає комплексно підійти до врахування особливостей розвитку території, забезпечити цільову мобілізацію наявних у територіальній громаді ресурсів, виробити цілісну, системну множину дієвих заходів щодо регулювання та підтримання інноваційного розвитку Великогаївської громади.

Отже, публічне управління збалансованим розвитком Великогаївської громади здійснюється з використанням множини механізмів, які є недостатньо дієвими. Важливо, що їх застосування визначене політикою держави і базується на законодавчій і нормативній базі, яка, однак, ще потребує уточнення і оновлення в контексті існуючих змін (військової агресії росії, збитків, які завдаються довкіллю, необхідністю підтримки внутрішньо переміщених осіб, стимулювання економічних суб'єктів тощо).

Множина механізмів публічного управління збалансованим розвитком Великогаївської громади повинна утворити комплексний механізм, що передбачає забезпечення збалансованого розвитку всіх сфер місцевої економіки шляхом раціонального використання ресурсів для вирішення економічних, соціальних і екологічних проблем території.

Висновки до розділу 2

1. Діагностика рівня збалансованості розвитку території Великогаївської територіальної громади показала, що швидшими темпами здійснюється економічний і соціальний розвиток, а екологічний - повільніше. Однак, існує множина проблем економічного, соціального і екологічного характеру (складність заснування власного бізнесу через бюрократичні перепони, низька якість соціальних послуг, відсутність системи управління енергоефективністю та ін.), вирішення яких сприятиме активізації однойменних напрямів розвитку та їх збалансування.

2. Аналіз організаційного забезпечення публічного управління збалансованим розвитком території Великогаївської громади показав, що таке забезпечення створює умови для дієздатності і самостійності територіальної громади. Такий авторський висновок опирався на:

- те, що Великогаївська територіальна громада є первісним суб'єктом і основним носієм функцій публічного управління, повноваження і відповідальність якої формуються на природних, соціальних, економічних і екологічних ознаках з метою забезпечення збалансованого розвитку;

- нормативний підхід, котрий обґрунтовує дослідження публічного управління збалансованим розвитком території з позиції реалізації важливого документу – Стратегії сталого розвитку Великогаївської сільської об'єднаної територіальної громади на 2018-2025 роки.

3. У роботі стверджується, що комплексний механізм публічного управління збалансованим розвитком території має бути результативним завдяки наступним складовим: правовій, організаційній, безпековій, економічній, соціальній, екологічній та інформаційно-комунікативній, інноваційній. Аналіз цих механізмів показав, що вони є недостатньо дієвими і вимагають оновлення в контексті існуючих змін (військової агресії росії, збитків, які завдаються довкіллю, необхідністю підтримки внутрішньо переміщених осіб, стимулювання економічних суб'єктів тощо).

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗБАЛАНСОВАНИМ РОЗВИТКОМ ДОСЛІДЖУВАНОЇ ТЕРИТОРІЇ

3.1. Вдосконалення інституційного забезпечення публічного управління збалансованим розвитком території

Важливим напрямом вдосконалення інституційного забезпечення публічного управління збалансованим розвитком Великогаївської громади має бути розвиток комунікації з суб'єктами секторальних реформ.

Децентралізація управління секторальною реформою в територіальній громаді виставляє перед місцевим самоврядуванням виклики щодо його управлінської спроможності. Однак, вона також надає додаткові можливості для посилення спроможності держави у реалізації запланованої реформи в різних секторах.

Заклади загальної середньої освіти, що існують в різних громадах, включаючи досліджувану, потребують оптимізації з метою поліпшення якості надання освітніх послуг і забезпечення їх доступності для мешканців. У зв'язку з реформами у сфері адміністративно-територіального устрою та децентралізації влади, прийняття управлінських рішень щодо цього питання покладається як на державну адміністрацію Тернопільського району, так і на органи місцевого самоврядування громади. Тому, потреби місцевого жителя, ринку праці громади повинні бути покладені в основу запровадження сучасних підходів до надання освітніх послуг високої якості (оновлення змісту освіти, використання нових педагогічних та управлінських технологій тощо).

Розглядаючи необхідність надання якісних та доступних освітніх послуг мешканцям громади, стає актуальним дослідження потреб у таких послугах і можливостей їх задовільними на території громади. Результати аналізу роботи шкільної мережі повинні бути опубліковані, щоб мешканці могли ознайомитися з цією інформацією. Ці результати дадуть можливість мешканцям побачити потребу у освітніх послугах, враховуючи кількість та

особливості географічного розташування населених пунктів, стан дорожньо-транспортної та соціальної інфраструктури, фінансової й управлінської спроможності громади та інші фактори.

Для забезпечення контролю якості освітніх послуг та оптимізації освітньої мережі в громаді, важливо залучити громадськість. Без діалогу та партнерства з громадськістю управлінська діяльність органу управління освітою може бути менш ефективною через можливий опір з боку громади. Тому є необхідність в консолідації зусиль шкіл, вчителів та батьків школярів. Постійна комунікація з громадськістю дозволить надавати населенню інформацію про покращення якості освіти, реформування мережі шкіл, поліпшення технічного оснащення та гарантування безпеки перевезення учнів і вчителів протягом навчального року і т. д.

Для вдосконалення публічного управління збалансованим розвитком Великогаївської громади важливим є покращення комунікаційних зв'язків з суб'єктами секторальних реформ в енергетичній сфері. Сьогодні, наприклад, сформована нормативно-правова база та чинна успішна практика енергопостачання (рис. 3.1) демонструють здатність державних і місцевих органів влади, органів місцевого самоврядування створювати сприятливі умови для підвищення енергоефективності енергопостачання в Україні. Проте, значною проблемою є енергетичний менеджмент на рівні громад, зокрема, регулювання використання енергоносіїв об'єктами соціальної інфраструктури.

Однак, сьогодні у зв'язку з високими цінами на енергоносії, місцеві бюджети мають недостатньо коштів для інвестування у енергоефективні заходи, які вимагають капіталовкладень, але забезпечують вигоди в середньостроковій перспективі. Тому, органи місцевого самоврядування можуть об'єднатися в рамках проектів міжнародної технічної допомоги, що надають підтримку у створенні інтегрованих систем енергетичного менеджменту в громадах. Для залучення приватного капіталу в енергетичну сферу території доцільно використовувати механізми державно-приватного партнерства (ДПП), зокрема інвестиційні проекти у виробництво, розподіл та

постачання електроенергії для реалізації інфраструктурних проектів. Цей інструмент дозволить досягти кращих економічних результатів та стати джерелом фінансування в умовах обмежених можливостей для залучення державних інвестицій.

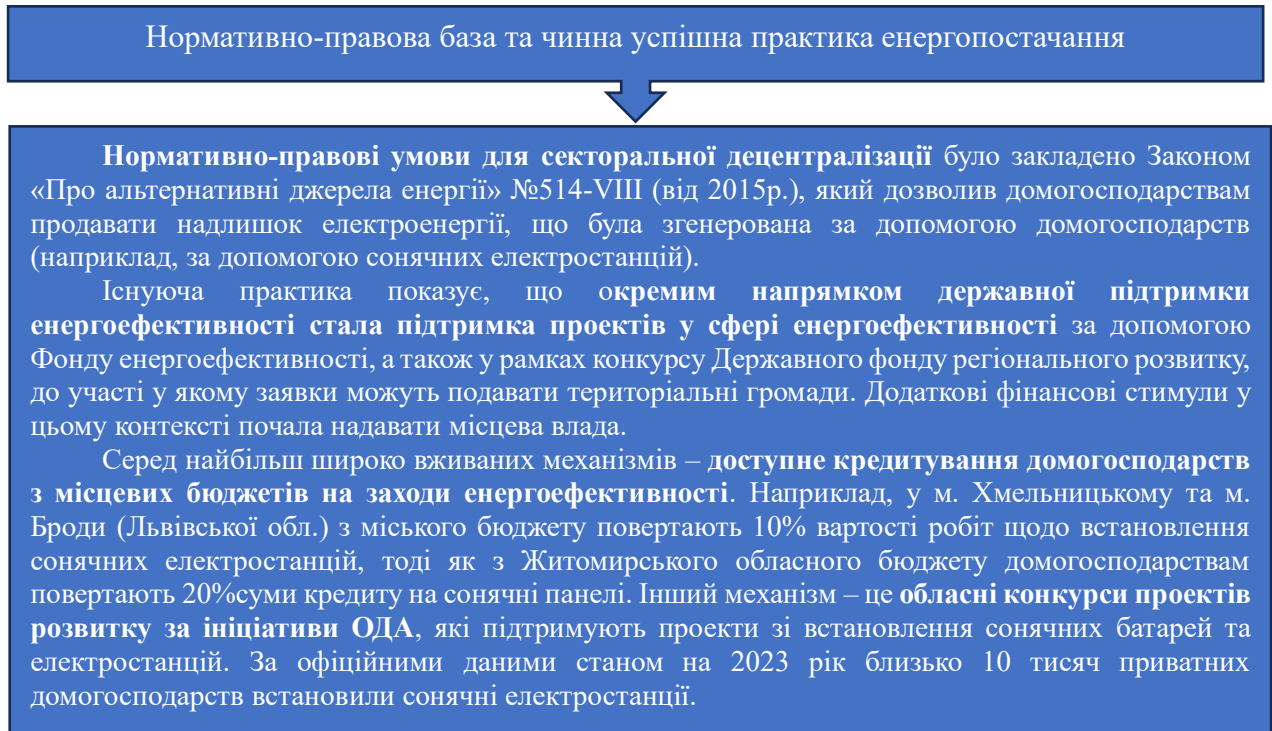

Рис. 3.1. Нормативно-правова база та чинна успішна практика енергопостачання

Примітка. Сформовано автором

У сучасних умовах, для розширення практики реалізації проектів енергозбереження на рівні територіальних громад, в тому числі, досліджуваної, слід вдосконалювати систему публічного управління збалансованим розвитком територій з використанням таких інструментів як: правові, адміністративні, економічні, соціальні, інфраструктурні, інформаційні (табл. 3.1).

У контексті забезпечення збалансованого розвитку території удосконалення вимагають комунікації з суб'єктами секторальних реформ в екологічній сфері.

Інструменти публічного управління, які повинні бути задіяні для активізації реалізації проектів з енергозбереження на рівні територіальних громад

№ з/п	Назва інструменту і його застосування
1а	2а
1а	<p>Правове регулювання: ¶</p> <ul style="list-style-type: none"> - ратифікація та врахування в національних законодавчих актах міжнародних угод з енергозбереження та охорони довкілля; ¶ - розвиток правових засад щодо посилення відповідальності за нерациональне використання енергоресурсів; ☐
2а	<p>Адміністративне регулювання: ¶</p> <ul style="list-style-type: none"> - формування державної енергозберігаючої політики та стратегії її реалізації з врахуванням екологічного фактору; ¶ - здійснення системної енергозберігаючої політики на рівні територіальних громад; ¶ - обмеження монополізму в енергетичному секторі; ¶ - проведення державної експертизи з енергозбереження; ☐
3а	<p>Розвиток інфраструктури енергозбереження: ¶</p> <ul style="list-style-type: none"> - активізація діяльності органів державної влади різних рівнів, органів місцевого самоврядування, інжинірингових і консалтингових фірм в сфері енергозбереження та впровадження нетрадиційних джерел енергопостачання; ¶ - посилення співпраці органів місцевого самоврядування з виробничими та торгівельно-закупівельними організаціями енергоефективного обладнання та енергозберігаючих технологій; ☐
4а	<p>Економічні інструменти регулювання повинні охоплювати: ¶</p> <ul style="list-style-type: none"> - пільгові податки на інвестиції в енергозбереження; ¶ - прискорену амортизацію енергозберігаючого обладнання; ¶ - дієву систему платежів (за використання паливно-енергетичних ресурсів, забруднення довкілля); ¶ - фінансові інструменти (субсидії, кредити, енергетичне страхування, лізингові схеми); ¶ - цінові інструменти (ціноутворення з врахуванням екологічного фактору, програми управління попитом на електроенергію); ☐
5а	<p>Інструменти соціального впливу: ¶</p> <ul style="list-style-type: none"> - викладання в навчальних закладах спеціальних дисциплін з енергозбереження, раціонального використання природних ресурсів і захисту довкілля, екологічного менеджменту; ¶ - підготовка висококваліфікованих кадрів з енергозбереження для потреб держави, регіонів, територіальних громад; ¶ - формування відповідного рівня культури й свідомості населення в галузі енергозбереження; ☐
6а	<p>Інструменти управління інформацією: ¶</p> <ul style="list-style-type: none"> - формування попиту суб'єктів (фізичних і юридичних осіб) на енергозберігаючі технології з врахуванням екологічного фактору; ¶ - інформування населення територіальних громад про виконавців та послуги енергозбереження, що надаються; ¶ - своєчасне інформування суб'єктів господарської діяльності про наукові досягнення в енергозбереженні та можливості їх практичної реалізації; ☐

Примітка. Сформовано автором самостійно

Ураховуючи недостатні фінансові можливості екологічного регулювання в Україні та постійний дефіцит державних інвестицій, пропонується змінити спосіб зарахування екологічного податку. Конкретно, ці кошти має бути спрямовано не до державного бюджету, а до рахунків позабюджетних фондів охорони природи, як це робиться у інших країнах. Стягування екологічного податку до бюджету та наявна система розподілу державних коштів в Україні мають виразний фіскальний характер, і головною метою є поповнення бюджету шляхом експлуатації та забруднення природного середовища. Така ситуація не задовільна, оскільки дохід від природокористування широко використовується для коригування інших економічних нерівностей, а лише залежно від залишкових засад для цілей охорони природи.

Зміни в адресності й зворотному фінансуванні збору фінансових екологічних ресурсів можуть сприяти підтримці екологічних програм. Наприклад, зміна може полягати в скороченні вмісту токсичних речовин у брудній продукції, за яку товаровиробник сплачував екологічний податок. За допомогою адресного фінансування кошти з екологічного податку спрямовуватимуться на конкретні природоохоронні заходи. Такі зміни дозволять створити фінансові ресурси, що можуть використовуватись для субсидіювання чи кредитування природоохоронних заходів для підприємств-товаровиробників у певній галузі на місцевому рівні.

Основним інструментом регулювання природокористування і природоохоронної діяльності повинні бути екологічні фонди на загальнодержавному, регіональному і місцевому рівнях. Їх наповнюють платежі за двома різними ставками. Перша ставка вимагає сплати за викиди та скиди забруднюючих речовин, що знаходяться в межах встановлених норм, а друга ставка стягується з підприємств за перевищення викидів в атмосферу і скидів у водні об'єкти понад норми. Зазвичай ця ставка перевищує базову ставку, яка не встигає індексуватися відповідно до темпів інфляції, тому рахунки екологічних фондів не захищені від інфляції. Але органи управління в сфері захисту довкілля мають можливість змінювати базову ставку

екологічного збору в залежності від регіональних особливостей. Вони також встановлюють припустимий рівень викидів для підприємств, який фіксується в їх ліцензії на природокористування. На основі цього рівня повинна укладатися екологічна угода на природокористування між підприємством-забрудником (забруднювачем) та регіональними органами управління охороною довкілля. Ця угода є юридичним документом і, за потреби, може бути представлена в суд. Це важливо в контексті вдосконалення інституційного забезпечення публічного управління збалансованим розвитком території.

Ми погоджуємось із автором наукової праці [16], який зазначає, що «логічним продовженням реформи децентралізації мають стати зміни в управлінні секторами, функціонування яких має загальнонаціональний вимір, проте відбувається значною мірою саме на рівні громад. Якщо у сферах, які стосуються делегованих громадам повноважень – освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення, – зрушення, хай і не завжди послідовні, відбуваються, – набагато складніше долати надмірну централізацію та адміністративно-територіальну несумісність (збереження районної та міжрайонної дискреції) для так само важливих для громади централізовано керованих секторів: транспорту, телекомунікацій, сфер публічної безпеки (в т.ч. правосуддя) та оборони тощо. Між тим, без перебудови системи управління й цими секторами реформу децентралізації не можна буде вважати завершеною».

3.2. Модернізація інструментарію публічного управління збалансованим розвитком території

«Поширення політики сталого (збалансованого) розвитку на всі регіони супроводжується упровадженням нових координаційних підходів, які охоплюють широкий соціально-економічний контекст. Виклики, що супроводжують сталий (збалансований) розвиток, породжують проблеми, які виходять за рамки секторних та адміністративних кордонів. Загальний тренд децентралізації в багатьох європейських країнах підвищив значущість

місцевої влади. Відповідно до цієї політичної концепції і практики, нижчий рівень влади повинен відповідати за планування й упровадження інтервенцій, зокрема за збирання інформації про проблеми населення, формування проектів і оцінку їх для фінансування, впровадження проектів та організацію процесу навчання» [11].

З урахуванням зазначеного вище, а також того, що одним із векторів розвитку Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» є діяльність щодо забезпечення енергоефективності, зазначимо наступне.

Бенчмаркінг використовується як складова системи енергоменеджменту під час планування. Суть бенчмаркінгу розкриває рис. 3.2.

Бенчмаркінг	<p>Бенчмаркінг (англ. Benchmarking) - це процес визначення, адаптації наявних прикладів ефективного функціонування компанії, в тій або іншій сфері, з метою покращення власної роботи.</p> <p>Бенчмаркінг в рівній мірі включає два процеси: оцінювання і співставлення.</p> <p>Мета бенчмаркінгу полягає в тому, щоб на основі дослідження встановити потребу в змінах і досягнення успіху в результаті цих змін</p>
--------------------	--

Рис. 3.2. Сутнісна характеристика банчмаркінгу

Примітка. Наведено за [31]

Спроекуємо особливості бенчмаркінгу на можливості його використання у досліджуваній Великогаївській ТГ.

У територіальній громаді бенчмаркінг енергоефективності може поділитися на зовнішній і внутрішній:

- зовнішній, спрямований на ідентифікацію найкращої енергоефективної практики діяльності у територіальних громадах;
- внутрішній, націлений на виокремлення тієї сфери розвитку територіальної громади, її об'єктів, де може бути застосована ця практика.

Бенчмаркінг енергоефективності Великогаївської територіальної громади повинен ставити перед собою такі завдання:

- цілеорієнтації діяльності щодо підвищення рівня енергоефективності в громаді;

- інформаційного забезпечення (зادля підвищення рівня поінформованості усіх суб'єктів в питаннях впровадження у громаді енергозберігаючих заходів);

- моніторингу стану і динаміки змін рівня енергетичної ефективності досліджуваної ТГ, її окремих об'єктів, та порівняння виявленої інформації з найкращими практиками інших громад і здійсненими для цього заходами.

Модель методології бенчмаркінгу енергоефективності стандарту EN 16231 приведена на рис. 3.3.

Рис. 3.3. Бенчмаркінг енергоефективності: методологічна модель

Примітка. Наведено за [31]

Бенчмаркінг є інструментом енергетичного менеджменту (рис. 3.4).

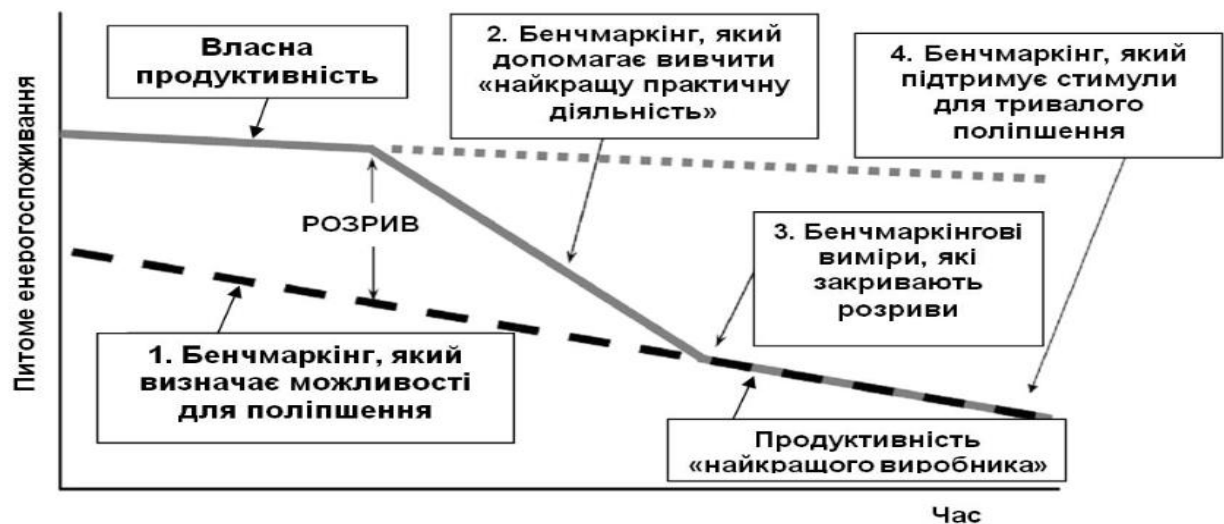

Рис. 3.4. «Бенчмаркінг як інструмент енергетичного менеджменту» [31]

Бенчмаркінг енергоефективності досліджуваної громади дозволить визначити невідповідність її діяльності щодо енергоспоживання, реалізації енергоефективних заходів з громадою-еталоном.

Підходи і методи, які доцільно використовувати в процесі бенчмаркінгових досліджень в досліджуваній ТГ систематизовані в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Підходи і методи, які доцільно використовувати в процесі бенчмаркінгових досліджень в досліджуваній ТГ

№	Підхід або метод
1	2
1	Відповідно до європейського стандарту, бенчмаркінг енергоефективності використовується для оцінювання питомого енергоспоживання. Отже, ранжування регіонів (міст) за величиною питомого енергоспоживання в ЖКГ є одним із способів проведення порівняльного аналізу, результатом якого є можливість оцінити рівень ефективності енергоспоживання об'єкта дослідження стосовно інших представників даної сфери.
2	<p>Інший метод, який використовують в бенчмаркінгових дослідженнях – відмінність від еталону (наприклад, лідера групи). За цим методом лідеру присвоюється значення 100, а всі інші ранжуються відповідно до процентних пунктів, що відділяють їх від лідера. Метод визначення відмінності від еталону базується на крайніх значеннях, які можуть випадково різко змінюватися. У випадку, коли показники енергоефективності об'єктів дослідження дуже мало різняться, цей метод збільшить діапазон – завжди буде 0 і 1, тобто – найкращий та найгірший об'єкт за рівнем енергоефективності. Причому коефіцієнт, що відображає рівень енергоефективності, представлятиме собою деякий нормалізований композитний індекс (1):</p> $I_{EEI} = \frac{w_i - w_{\min}}{w_{\max} - w_{\min}} \cdot 100$ <p>де w_i – питома споживання ПЕР i-го об'єкту дослідження (міста, регіону); w_{\max}, w_{\min} – відповідно, максимальне (що характеризує найгірший з точки енергоефективності об'єкт) та мінімальне (що характеризує найкращий з точки енергоефективності об'єкт) значення питомого енергоспоживання.</p>
3	<p>На даній час в вітчизняній та зарубіжній літературі пропонується низка підходів, які спираються на визначення певних індексів або індикаторів, що відображають рівень енергоефективності об'єкта дослідження. Підхід Energy Efficiency Index (EEI) передбачає визначення індексу ефективності енерговикористання регіону j для галузі з i виробничих процесів таким чином:</p> $EEI_j = \frac{TFEU_j}{\sum_{i=1}^n P_{i,j} \cdot BPT_{i,j}}, \quad (2)$ <p>де $TFEU$ – фактичне використання енергії регіону j; P – об'єм виробництва продукції; BPT – краща практика використання енергії в виробничому процесі; n – к-сть виробничих процесів галузі; Регіон є найбільш ефективним, коли всі процеси галузі набули значень BPT. Тоді, регіон має EEI рівним 1. Причому потенціал підвищення енергоефективності (energy efficiency improvement potentials) в регіоні пропонується визначати наступним чином [6]:</p> $EEIP_j = 1 - \frac{BPT}{SEC_j} = 1 - \frac{SEC_{lowest}}{SEC_j}, \quad (3)$ <p>BPT – краща технологічна практика (Best Practice Technology); SEC – питома витрата енергоресурсу (Specific Energy Consumption); SEC_{lowest} – найменше значення питомої витрати енергоресурсу.</p>
4	<p>Спираючись на методологію бенчмаркінгу енергоефективності, для порівняння енергоефективності об'єктів дослідження пропонується використовувати такий показник, як коефіцієнт енергетичної ефективності:</p> $KEE_i = \frac{W_{факт,i}}{W_{факт}^{i0}}, \quad (4)$ <p>де $W_{факт,i}$ – фактичне споживання ПЕР i-им об'єктом дослідження; $W_{факт}^{i0}$ – фактичне загальне споживання ПЕР подібного об'єкту з найнижчими показниками питомого споживання ПЕР, який обрано за «ідеал».</p>

Примітка. Наведено за [12]

Отже, бенчмаркінг енергоефективності як інструмент вдосконалення механізму управління системою енергозбереження територіальної громади, зокрема, і механізму публічного управління збалансованим розвитком досліджуваної території, загалом, дозволить отримати цінну інформацію для здійснення об'єктивного енергетичного аналізу і формулювання цілей і завдань в сфері енергоефективності досліджуваної територіальної громади.

Отримана в ході застосування бенчмаркінгу інформація щодо невідповідностей у енергоспоживанні, енергоефективності досліджуваної територіальної громади в порівнянні з громадою-еталоном дозволить чітко цілеспрямувати діяльність органу місцевого самоврядування, громадськості щодо визначення причин таких невідповідностей, усунення яких в подальшому уможливить підвищення рівня енергоефективності територіальної громади і Тернопільського регіону, загалом.

Висновки до розділу 3

1. Важливим напрямом вдосконалення інституційного забезпечення публічного управління збалансованим розвитком Великогаївської громади має бути розвиток комунікації з суб'єктами секторальних реформ, зокрема, в: освітній, енергетичній, екологічній сферах. Для цього слід вдосконалювати систему публічного управління збалансованим розвитком території в сферах:

- освіти через постійну комунікацію з громадськістю, що дозволить надавати населенню інформацію про покращення якості освіти, реформування мережі шкіл, поліпшення технічного оснащення та гарантування безпеки перевезення учнів і вчителів протягом навчального року тощо;

- енергозбереження з використанням таких інструментів як: правові, адміністративні, економічні, соціальні, інфраструктурні, інформаційні;

- екології в контексті того, що основним інструментом регулювання природокористування і природоохорони на місцевому рівні повинен бути екологічний фонд, кошти якого використовуються лише за цільовим

призначенням (а не за залишковим принципом після досягнення соціальних і економічних цілей території).

2. Авторська пропозиція щодо застосування бенчмаркінгу енергоефективності як інструменту вдосконалення механізму управління системою енергозбереження територіальної громади, зокрема, і механізму публічного управління збалансованим розвитком території Великогаївської територіальної громади, загалом, дозволить отримати цінну інформацію для здійснення об'єктивного енергетичного аналізу і формулювання цілей і завдань в сфері енергоефективності досліджуваної громади.

Висновки

1. Збалансований розвиток територій є процесом, який визначається різними причинами, які включають зміни як кількісного, так і якісного характеру в економічному, соціальному і екологічному розвитку територій, які можуть мати як позитивні, так і негативні наслідки. Також необхідно забезпечити розвиток територій з економічної, соціальної і екологічної точок зору. У цьому процесі також потрібно враховувати потреби майбутніх поколінь і бути уважними до екологічних обмежень у господарській діяльності.

2. Публічне управління збалансованим розвитком території для забезпечення публічних інтересів здійснює комплекс інституцій. Він включає у себе державні органи різних рівнів, громадські організації, органи місцевого самоврядування та комерційні підприємства, які платять екологічний податок і здійснюють природоохоронну діяльність. З метою повнішого забезпечення збалансованого розвитку території публічні інституції повинні оновлювати свою діяльність, перебуваючи в проактивному стані, налагоджувати співпрацю з іншими публічними інституціями. Окрім того, частину своїх функцій вони можуть делегувати недержавним структурам та органам місцевого самоврядування, а також модернізувати свої методи та механізми впливу з метою забезпечення збалансованого розвитку на різних рівнях.

3. За допомогою діагностики рівня збалансованості розвитку території Великогаївської громади було встановлено, що економічний і соціальний розвиток відбувається швидше, ніж екологічний. Проте, існує багато проблем у галузі економіки, соціальної сфери і екології, таких як складність заснування власного бізнесу через бюрократичні перешкоди, низька якість соціальних послуг, відсутність системи управління енергоефективністю тощо. Розв'язання цих проблем сприятиме активізації розвитку відповідних напрямків і досягненню їх збалансованості.

4. Проведений у роботі аналіз організаційного забезпечення публічного управління збалансованим розвитком території Великогаївської територіальної громади доводить, що воно сприяє дієздатності і самостійності громади. Цей висновок базується на: тому, що громада виступає як первісний

суб'єкт і основний носій функцій публічного управління з повноваженнями і відповідальністю, що формуються на основі природних, соціальних, економічних і екологічних характеристик з метою забезпечення збалансованого розвитку; нормативному підході, який розкриває зміст публічного управління збалансованим розвитком території через реалізацію Стратегії сталого розвитку Великогаївської сільської об'єднаної територіальної громади на період 2018-2025 років.

5. Правовий, організаційний, безпековий, економічний, соціальний, екологічний, інформаційно-комунікативний, інноваційний механізми утворюють комплексний функціональний механізм публічного управління збалансованим розвитком території. Кожна із складових цього механізму є недостатньо дієвою і вимагає оновлення в контексті існуючих змін (збитків, які завдаються докільлю через військову агресію росії, необхідність підтримки внутрішньо переміщених осіб, стимулювання економічних суб'єктів, що здійснюють соціально і екологічно орієнтовану діяльність тощо).

6. Для досягнення збалансованого розвитку Великогаївської громади через вдосконалення інституційного забезпечення публічного управління, необхідно зосередитися на розвитку комунікації з суб'єктами секторальних реформ, зокрема, у сферах освіти, енергетики і екології. Для цього потрібно покращити систему публічного управління збалансованим розвитком території:

- у сфері освіти шляхом постійної комунікації з громадськістю (надавати населенню інформацію про покращення якості освіти, реформування шкільної інфраструктури тощо);

- у сфері енергозбереження (застосовувати різні інструменти, такі як правові, адміністративні, економічні, соціальні, інфраструктурні та інформаційні, для ефективного використання ресурсів та зменшення споживання енергії);

- у екологічній сфері (основним інструментом регулювання природокористування і природоохорони на місцевому рівні має бути екологічний фонд. Фінансування з цього фонду повинно використовуватися

виключно для цільового призначення (а не за рештковим принципом після досягнення соціальних і економічних цілей території)).

7. Модернізація інструментарію публічного управління збалансованим розвитком території повинна включати застосування бенчмаркінгу енергоефективності як інструменту вдосконалення механізму управління системою енергозбереження територіальної громади. Це дозволить посилити інформаційно-аналітичну складову публічного управління збалансованим розвитком Великогаївської громади і сформулювати чіткі, системні цілі і завдання в сфері енергоефективності досліджуваної територіальної громади. Комплексним результатом цього стане отримання економічного, соціального і екологічного ефекту для громади і її жителів.

Список використаних джерел

1. Акімова Л., Акімов О. Аналіз сталого економіко-екологічного розвитку регіонів. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/4883/1/%D0%90%D0%BA%D1%96%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9B.%20%D0%9C.%20%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83.pdf>
2. Бакуменко В.Д. Надолішній П.І. Теоретичні та організаційні засади державного управління: навч. посіб. К.: Міленіум, 2003. 256 с.
3. Бінько І. Публічне управління і публічне адміністрування: співвідношення понять. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_3-4_2020-41-47.pdf
4. Бобровський, О.І. (2020). Територіальні громади як суб'єкти публічного управління первісних територіальних ланок суспільства. *Науковий вісник: Державне управління*, 2(2(4)). [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-2\(4\)-32-44](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-2(4)-32-44)
5. Бриняк Е. Сутність збалансованого розвитку території та детермінанти його забезпечення. Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах сучасних викликів» (04.05.2023 року). URL: <https://www.wunu.edu.ua/news/23699-vseukrayinska-naukovo-praktichna-konferencja-aktualn-problemi-menedzhmentu-ta-publchnogo-upravlnnja-v-umovah-suchasnih-viklikv.html>
6. Бриняк Е. Напрями вдосконалення механізму публічного управління збалансованим розвитком досліджуваної території. КОНФЕРЕНЦІЯ У ЛИСТОПАДІ
7. Вальд Б. Сталий розвиток: що це, чому це важливо та до чого тут Україна. URL: <https://ucap.io/stalyj-rozvytok-shho-cze-chomu-cze-vazhlyvo-ta-do-chogo-tut-ukrayina/>

8. Васіна, А. Ю. Структурне реформування національної економіки : методологічні та інституційні аспекти [Текст] : монографія / А. Ю. Васіна. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 392 с.
9. Галушкіна Т.П. Еколого-збалансовані пріоритети розвитку територій: концептуальні засади та організаційний механізм: [монографія]. Галушкіна Т.П., Грановська Л.М. О.: ІПРЕЕД, 2009. 372 с.
10. Гоголь Т., Мельничук Л. Трансформація територіальних громад в умовах децентралізації в Україні. Право та державне управління. 2022. № 1. С. 216–225.
11. Гречко Т. К., Лісовський С. А., Романюк С. А., Руденко Л. Г. П 88 Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку : [навч. посіб.]. Т. К. Гречко, С. А. Лісовський, С. А. Романюк, Л. Г. Руденко. Херсон : Грінь Д.С., 2015. 264 с. URL: <https://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2016/08/Publichne-upravlinnya-v-zabezpechenni-stalogo-rozvytku.pdf>
12. Давиденко Л.В. Використання методології бенчмаркінгу для визначення рівня ефективності енергоспоживання в комунальній теплоенергетиці. URL: https://www.kpi.kharkov.ua/archive/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0/eee/2015/4/43623-86700-1-SM.pdf
13. Єрмошенко М.М. Розвиток промисловості на інвестиційно-інноваційних засадах [Текст] / М.М. Єрмошенко, С.А. Єрохін, В.М. Шандра, О.І. Гуменюк та ін. Організаційно-економічні аспекти інноваційного оновлення національної економіки : [колективна наукова монографія]. Розділ. 2.1 За ред. М.М. Єрмошенка, С.А. Єрохіна. К. : НАУ, 2008. С. 60–77.
14. Категорії «дієвість» та «результативність» права як критерії реалізації конституційних положень. Н.М. Оніщенко Судова апеляція. 2009. № 3(16). С. 9-14. Бібліогр.: 4 назв. укр. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/13995/01-Onischenko.pdf?sequence=1>

15. Кіфоренко, О. (2022). Поняття публічного управління: історичний генезис. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*, (3), 30-36. <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2021.3.5>
16. Кіцул Ю. С. Адміністративно-правове регулювання діяльності місцевих органів виконавчої влади: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 200 с.
17. Коваленко Н.В. Організаційне забезпечення управління розвитком підприємств: цілі, принципи, функції та завдання. URL: http://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/30_69_4/30_69_4_1/15.pdf
18. Ковтуненко В. М. Ідентифікація сутності понять "результативність" і "ефективність" діяльності підприємства та методологія їх оцінки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 10. С. 93–96.
19. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
20. Кравців В.С. Регіональна екологічна політика в Україні (теорія формування, методи реалізації): монографія / В.С.Кравців; Ін-т регіон. Дослід. НАН України. Л., 2007. 336с.
21. Критерії ефективних організаційних структур виконавчих органів місцевого самоврядування України: аналітична записка. Децентралізація : Офіційний вебпортал. 2019. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/476/new_KO.pdf
22. Лелеченко А.П. Комплексний механізм формування й реалізації регіональної політики сталого розвитку в Україні. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/22.pdf
23. Мельник Л. Г. Экологическая экономика : учебник. Сумы : Издательство «Университетская книга», 2001. 350 с.
24. Мельничук В.І. Регіональні особливості реформування місцевого самоврядування в процесі децентралізації та європейської інтеграції України. URL: http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/16767/1/dysertatsiia_melnychuk-vasyl-ivanovych-2023.pdf

25. Методичні вказівки для самостійного вивчення навчальної дисципліни «Стратегія сталого розвитку» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня усіх освітньо-професійних програм спеціальностей НУВГП денної і заочної форм навчання / Клименко М. О., Клименко Л. В., Буднік З. М. Рівне : НУВГП, 2020. 37 с.
26. Офіційний сайт Великогаївської громади. URL: <https://velykogaivska-gromada.gov.ua>
27. Павлюк А. П. Інституційно-правове забезпечення реформи територіальної організації влади в Україні. Стратегічна панорама. № 2. 2016. С. 114.
28. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування і реалізації прогнозних та програмних документів соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади: наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 30.03.2016р. №75. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0075858-16#Text>
29. Про регулювання містобудівної діяльності: закон України (редакція від 03.04.2023 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>
30. Публічне управління та адміністрування. URL: <https://khai.edu.ua/specialties/publichne-upravlinnya-ta-administruvannya/139/>
31. Розен В. П., Тішкевич Б. Л., Розен П. В. Методологія бенчмаркінгу енергоефективності для промисловості України. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ecee_2012_6_3
32. Розроблення і впровадження стратегічного плану розвитку регіону: практичний посіб. [Б.Боврон, А.Вігода, Г.Девідсон, В.Мамонова, І.Федів, І.Санжаровський]; за ред. Санжаровського І. К. : К.І.С., 2008. 214 с.
33. Рубан А.В. Формування дієвих механізмів розв'язання проблем державного регулювання у сфері національної безпеки. URL: <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2019/11-2019/26.pdf>

34. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/stalyj>
35. Стратегія розвитку Великогаївської сільської об'єднаної територіальної громади 2017-2022. URL: <https://velykogaivska-gromada.gov.ua/starategiya-rozvitku-gromadi-12-01-47-07-02-2017/>
36. Стратегія розвитку Тернопільської області на 2021-2027 роки. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/starategiya-rozvytku-ternopilskoyi-oblasti-na-2021-2027-roku.pdf> (дата звернення: 13.05.2023).
37. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» (редакція від 12.01.2015 року): схв. Указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (дата звернення: 13.05.2023).
38. Стратегія сталого розвитку Великогаївської сільської об'єднаної територіальної громади на 2018-2025 роки. URL: <https://velykogaivska-gromada.gov.ua/starategiya-rozvitku-gromadi-12-01-47-07-02-2017/>
39. Ступень Н.М. Теоретичні аспекти та сутність збалансованого розвитку рекреаційних територій. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5833>
40. Хвесик М. Парадигмальний погляд на концепт сталого розвитку України. М. Хвесик, І. Бистряков. Економіка України. 2012. № 6. С. 4–12.
41. Чальцева О. М. Публічна політика: теоретичний вимір і сучасна практика: монографія. Вінниця : ФОП Барановська Т. П., 2017. 336 с.
42. Subsidiarity. Glossary of summaries. EUR-Lex. AccesstoEuropeanUnionlaw. URL: <https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/subsidiarity.html>